

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน และสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยดังนี้ คือ

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
2. การบริหารวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา
3. ความหมาย และความสำคัญของหลักสูตร
4. องค์ประกอบของหลักสูตร
5. รูปแบบของหลักสูตร
6. แนวความคิดในการจัดรูปแบบหลักสูตร
7. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
8. หลักการและแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
9. หลักการสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544
10. การพัฒนาหลักสูตร
11. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตร
12. หลักสูตรสถานศึกษา
13. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษา โดยมุ่งหวังให้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย และยึดหลักให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งจะกล่าวใน หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ ดังนี้

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก ดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรท้องถิ่น
- (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา

ทุกระดับและประเภทการศึกษา

(4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้จัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

หมวด 4 แนวทางจัดการศึกษา

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้และป้องกัน และแก้ไขปัญญา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียน การสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน ตามศักยภาพ

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษาดังนี้

(1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสมทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาและมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อน หรือยกเว้นภาษี ตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด (คณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 8)

ที่กล่าวมา โดยสรุป คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับ การจัดการศึกษาโดยให้สังคมมีส่วนร่วม โดยจัดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ในการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา

การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงาน วิชาการในสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ตลอดจนผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับงาน ด้านวิชาการสามารถประยุกต์ใช้ในการทำงานและการบริหารงานในสถานศึกษาซึ่งงานวิชาการ ถือว่าเป็นงานที่สำคัญที่สุดหรือเป็นงานหลักของสถานศึกษาเพราะสถานศึกษาจะมีคุณภาพหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการ

อุทัย บุญประเสริฐและชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2528 : 5 - 6) ได้อธิบายว่า ขอบข่าย ของงานวิชาการนั้นประกอบด้วย งานการบริหารหลักสูตร งานวัดผล และประเมินผลการเรียน งานกิจกรรมเสริมหลักสูตร งานสนับสนุนการเรียน การสอน งานแนะแนวงานห้องสมุด งานนิเทศการศึกษาและงานพัฒนาวิชาการ งานโสตทัศนูปกรณ์

หวน พันธุ์พันธ์ (2528 : 45) กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการโรงเรียน เป็นการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยตรงซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับหลักสูตร แผนการเรียน การนิเทศการสอนตารางสอน สื่อการสอนหรือเทคโนโลยีทางการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน ห้องสมุด และการประเมินผลทางการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 :16) ได้กล่าวถึงการบริหารงานวิชาการ โรงเรียน ประถมศึกษาหมายถึงการบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการ ปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด กับผู้เรียน

สมเดช สีแสง (2537 : 104-105) ได้กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการหมายถึง กิจกรรม ทุกชนิดในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดีขึ้น ส่งผล ให้นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นว่า งานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียนประถมศึกษา ผู้บริหารจะต้องเข้าใจงานสื่อการสอน

งานห้องสมุด งานส่งเสริมการสอน และงานประชุมอบรมทางวิชาการ สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 6) กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับจะต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เจริญงอกงามทุก ๆ ด้าน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนเติบโต เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพตามที่สังคมต้องการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 84) ได้ให้หลักการแนวคิดในการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ เป็นกระบวนการหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่บุคคลหลายฝ่ายร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เจริญงอกงามในทุกด้านเพื่อเติมโตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม
2. การบริหารงานวิชาการ เป็นภารกิจหลักของผู้บริหาร โรงเรียน ซึ่งต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหารงานด้านวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา คือ การบริหารงานวิชาการซึ่งเป็นงานหลัก และสำคัญที่สำคัญของโรงเรียนประถมศึกษา โดยคำนึงถึงกิจกรรมทุกอย่าง เกี่ยวกับการเรียน การสอน อันจะส่งผลให้กับนักเรียนที่เป็นเยาวชนของชาติ ให้มีคุณลักษณะเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความหมาย และความสำคัญของหลักสูตร

3.1 ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของคำว่าหลักสูตร มาจากคำภาษาละตินว่า "Racecourse" แต่เมื่อนำมาใช้ในทางการศึกษา คำว่าหลักสูตร มีความหมายได้หลายอย่าง แต่เดิมมีความหมายว่าเป็นรายการกระบวนวิชา ต่อมาคำนี้ได้ขยายความออกไปมากขึ้นนักพัฒนาหลักสูตรที่มีความเชี่ยวชาญ จะสามารถอธิบายความหมายได้กว้างขวางกว่านักพัฒนาหลักสูตรที่มีแนวคิดดั้งเดิม ซึ่งมักจะให้ความหมายของหลักสูตรแคบ ๆ เช่นที่กล่าวมาแล้ว ความหมายของหลักสูตรที่มาจากคน ๆ เดียว อาจมีมากมายตัวอย่าง เช่น

1. หลักสูตรคือ แผนการเรียน
2. หลักสูตรประกอบด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอ และจัดการเนื้อหา ซึ่งจะรวมถึงแบบของการเรียน การสอน ตามจุดประสงค์ และท้ายที่สุดจะต้องมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียน (รุจิรุ ภู่อาระ : 2545 : 1)

หลักสูตรเป็นคำศัพท์ทางการศึกษาที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคย และมีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย และแตกต่างกัน บางความหมายมีขอบเขตกว้าง บางความหมายมีขอบเขตแคบ ทั้งนี้แล้วแต่ประสบการณ์ ความคิดเห็นของแต่ละบุคคลที่มีต่อหลักสูตร ดังเช่น

ทาบ (Taba. 1962 : 96) ได้ให้นิยามของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นวิธีการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่มีความสามารถในการสร้างผลผลิตให้แก่สังคม สจ๊วต อุทธานันท์. 2532 : 463 ; อ้างอิงมาจาก Taba. 1962 : 96)

บ็อบบิท (Bobbitt. 1918 : 177) ได้ให้นิยามของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือรายการของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเด็ก และเยาวชนจะต้องกระทำ และประสบเพื่อพัฒนาความสามารถของตนในอันที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีและเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ (สจ๊วต อุทธานันท์. 2532 : 463 ; อ้างอิงมาจาก Bobbit. 1918 : 177)

กู๊ด (Good. 1973 : 109) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตรหมายถึง กลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบ หรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการสำเร็จการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชานั้น ๆ (สุพิศม์ สมศรี . 2541 : 11 ; อ้างอิงมาจาก Good. 1973 : 109)

แคสเวล และแคมป์เบล (Caswell & Campbell. 1935 : 69) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับหลักสูตรในหนังสือ Curriculum Development ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1935 โดยให้ความหมายของหลักสูตรในโรงเรียน ว่าหลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทุกอย่างที่จัดให้แก่เด็กโดยอยู่ในความดูแล และการสอนของครู แคสเวล และแคมป์เบล ไม่ได้มองหลักสูตรว่าเป็นกลุ่มของรายวิชาแต่ความหมายถึงประสบการณ์ทุกชนิดที่เด็กมีภายใต้การแนะนำของครู (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 7 ; อ้างอิงมาจาก Caswell & Campbell. 1935 : 69)

เนกาลี และอีเวนส์ (Neagley and Evans. 1967 : 2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าคือ ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดเพื่อช่วยให้นักเรียนได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามความสามารถของนักเรียน (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 7 ; อ้างอิงมาจาก Neagley and Evans. 1967 : 2)

เซฟเวอร์ และเบอร์แลค (Shavar and Berlak. 1968 : 9) กล่าวว่า หลักสูตร คือ กิจกรรมที่ครูจัดให้นักเรียนได้เล่นเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Shavar and Berlak. 1968 : 9)

ทรัมป์ และมิลเลอร์ (Trump and Miller. 1968 : 11 – 12) ได้ให้นิยามของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียน การสอนต่าง ๆ ที่โรงเรียนเตรียมการ และจัดไว้ให้แก่ผู้เรียน (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Trump and Miller. 1968 : 11-12)

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander. 1976 : 6) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรว่า เป็นแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือจุดหมายที่วางไว้โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทาบ่า (Taba, 1962 : 10) ที่กล่าวไว้ว่า หลักสูตร คือแผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์ และจุดหมายเฉพาะการเลือก และการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียน การสอนและประเมินผล (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Saylor & Alexander. 1974 : 6)

วิลเลอร์ (Wheeler. 1974 : 11) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า มวลประสบการณ์ การเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียน หรือสถานการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 7 ; อ้างอิงมาจาก Wheeler. 1974 : 11)

โครว์ (Crow. 1980 : 250) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรคล้ายกับของวิลเลอร์เขา กล่าวว่า หลักสูตรเป็นประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อให้ นักเรียนได้มีการพัฒนาด้านร่างกาย สังคม ปัญญา และจิตใจ (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 7 ; อ้างอิงมาจาก Crow. 1980 : 250)

โอลิวา (Oliva. 1982 : 10) กล่าวว่าหลักสูตรคือแผนหรือโปรแกรมสำหรับ ประสบการณ์ทั้งหลายที่ผู้เรียนจะต้องประสบภายใต้การอำนวยความสะดวกของโรงเรียน (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 7 ; อ้างอิงมาจาก Oliva. 1982 : 10)

นอกจากนี้นักการศึกษาของไทยหลายท่านได้แสดงความคิดเห็น และความหมายของคำว่าหลักสูตรไว้หลายประการดังนี้

กมล สุดประเสริฐ (2516 : 10) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรมิได้ หมายความว่าหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ยังมีความหมายถึง กิจกรรมและประสบการณ์ทั้งหลาย ที่จัดให้กับเด็ก ซึ่งหมายถึงการสอนของครูต่อนักเรียนด้วย

สุมิตร คุณานุกร (2520 : 2-3) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ในสองระดับ คือ หลักสูตรในระดับชาติ กับหลักสูตรในระดับโรงเรียน หลักสูตรในระดับชาติหมายถึงโครงการ ใ้การศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะ สอดคล้องกับ ความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ ส่วนหลักสูตรในระดับโรงเรียนหมายถึง โครงการ ที่ประมวลความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะป็นภายใน หรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สวัสดิ์ ประทุมราช และคณะ (2521 : 1) กล่าวว่าหลักสูตร คือแผนหรือแนวทางการจัดการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบโรงเรียนที่ชี้แนะให้ผู้บริหารการศึกษา ครู อาจารย์ ตลอดจน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้จัดประสบการณ์ทั้งหมดตามที่หลักสูตรกำหนด เพื่อให้เยาวชนหรือพลเมืองของประเทศได้พัฒนาตนเอง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณสมบัติอันพึงประสงค์ตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของชาติ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2521 : 108) เขียนในบทความเรื่อง ข้อคิดเรื่องหลักสูตรได้ให้ความหมายว่า หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้เด็กได้เรียน เนื้อหาวิชา ทักษะ คติ แบบพฤติกรรม กิจวัตร สิ่งแวดล้อม ฯลฯ เมื่อประมวลกันเข้าแล้วก็เป็นการประสบการณ์ที่ผ่านเข้าไปในการรับรู้ของเด็ก ถือเป็นหลักสูตรทั้งสิ้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 3) ได้ให้ความหมายว่าหลักสูตรคือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่โรงเรียนปรารถนา

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2529 : 147) ได้ให้ความหมายว่าหลักสูตรเป็นมวลกิจกรรม และประสบการณ์ทั้งหลายที่มีอยู่ทั้งใน และนอกโรงเรียน

ธีรารัง บัวศรี (2532 : 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าคือแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

เป็รื่อง กิจรัตน์ (2532 : 13) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 2 อย่างคือ

1. หลักสูตรความหมายอย่างแคบ คือ หมายถึงรายวิชาต่างๆ ที่เด็กต้องเรียนไปตามลำดับขั้นระหว่างอยู่ในโรงเรียน

2. หลักสูตรความหมายอย่างกว้าง คือมวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนรวมถึงกิจกรรมการเรียน กิจกรรมนอกหลักสูตร สิ่งที่ตั้งคมมุ่งหวังให้เด็กได้รับวิถีทางต่าง ๆ เพื่อนำเด็กไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษา

กรมวิชาการ (2537 : 19) ได้รายงานว่าหลักสูตร หรือคำว่า “Curriculum” ที่ใช้ในวงการการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น หมายถึง หลักสูตรรายวิชา ซึ่งประกอบด้วย จุดประสงค์ โครงสร้างของเนื้อหาวิชา ซึ่งจัดหมวดหมู่ และลำดับอย่างเป็นระบบ แนวการสอน และวิธีประเมินผล

วิรัตน์ บัวขาว (2541 : 8) ได้ให้นิยามของหลักสูตรว่าเป็นประสบการณ์ทั้งมวลที่สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งใน และนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนไปสู่จุดหมายที่วางไว้

ธีรยุทธ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (2543 : 203) ได้ให้ความหมายของหลักสูตร ว่าหลักสูตรคือทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังจากการเรียน

คำดี จันทเกษม (2546 : 16) ได้ให้ความหมาย หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ หรือเนื้อหาสาระที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ทั้งใน และนอกห้องเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ของการศึกษา ซึ่งหลักสูตรจะปรากฏอยู่ใน 4 ลักษณะ คือ ลักษณะรายวิชา ประสบการณ์การเรียน สิ่งที่สังคมสร้างขึ้น และประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน

วิภา จันทรวัดน์ (2546 : 12) ได้ให้ความหมายว่าหลักสูตรโดยทั่วไปจะมีความหมาย 2 ลักษณะ คือความหมายกว้าง และความหมายแคบ ในความหมายกว้าง หมายความว่า ประสบการณ์ทุกอย่างที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน ไม่ว่าจะเป็นในหรือนอกห้องเรียน ส่วนหลักสูตรความหมายในทางแคบหมายถึง วิชา และเนื้อเรื่องต่าง ๆ ที่กระทรวงกำหนด ให้เรียนแต่ละชั้น จะให้เรียนอะไร มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียนมีความเจริญในทุก ๆ ด้าน

จากความหมายของหลักสูตรโดยทั่วไปที่นักการศึกษากำหนดไว้มากมาย อาจสรุปความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาได้ว่า

หลักสูตรหมายถึง เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ อันประกอบด้วยกิจกรรมการสอน ชนิดต่าง ๆ ที่สถานศึกษากำหนดเพื่อพัฒนาผู้เรียน จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษา โดยจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชน สังคม และประเทศชาติ

3.2 ความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาประเภทใดและระดับใดก็ต้อจะขาดหลักสูตรเสียมิได้ เพราะหลักสูตรจะเป็นโครงร่างกำหนดไว้ว่าจะให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์อะไรบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ว่าสังคมในอนาคตจะเป็นอย่างไรอีกด้วย

ในการจัดการศึกษาที่จะบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยหลักสูตรเป็นเครื่องมือนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ถ้าปราศจากหลักสูตร การจัดการศึกษาจะไม่มีวันสำเร็จ

ลู่วงไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนด หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของการศึกษา

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 11) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า การที่จะทราบว่า การศึกษาระดับต่าง ๆ จะดีหรือไม่ สามารถศึกษาได้จากหลักสูตรการศึกษาในระดับนั้น ๆ ของประเทศ เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการปรับจูนมุ่งหมาย และนโยบายทางการศึกษาของชาติเข้าสู่การปฏิบัติในสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ หลักสูตรจะคอยกำหนดทิศทางการเรียนการสอนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษา หรือกล่าวอีกในหนึ่งคือ หลักสูตรเป็นเครื่องชี้แนวทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียนซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นก็ย่อมมีความรู้ มีคุณภาพและศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

วิรัตน์ บัวขาว (2541 : 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้หลายประการ ดังนี้

ประการแรก หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาที่เป็นแม่บทของการจัดการเรียนการสอนให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

ประการที่สอง หลักสูตรเป็นแผนดำเนินงานของนักบริหารการศึกษา ที่จะต้องอำนวยความสะดวก ควบคุมดูแล ติดตามและประเมินผล

ประการที่สาม หลักสูตรเป็นแนวทางปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา ในด้านการวิเคราะห์หลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การทำแผนการสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

ประการที่สี่ หลักสูตรเป็นเครื่องมือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศ

ประการที่ห้า หลักสูตรเป็นเอกสารทางราชการที่เป็นข้อกำหนด หรือ บทบัญญัติให้โรงเรียนปฏิบัติตามและ

ประการที่หก หลักสูตรเป็นตัวชี้วัดความเจริญของประเทศชาติ

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ (2541 : 32) ได้กล่าวไว้ในวารสารวิชาการ เรื่องหลักสูตร ท้องถิ่น เครื่องมือการจัดการศึกษาของชุมชน ไว้ว่า หลักสูตรเป็นเรื่องที่สำคัญเพราะเป็น

ตัวกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษา ควรมีหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรแกนกลางควรเป็นหลักสูตรที่คนไทยทุกคนต้องเรียนรู้ เพื่อดำรงความเป็นไทย ส่วนหลักสูตรท้องถิ่น ควรเป็นหลักสูตรที่มีความหลากหลายของเนื้อหาเป็นหลักสูตรไร้พรมแดน เพื่อรองรับความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรม โดยตอบสนองต่อความต้องการ และวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น ให้บุคลากรในท้องถิ่นเช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้าน ผู้รู้ ครู ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร

ธีรยุทธ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (2543 : 204) ได้กล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตรไว้ 4 ประการ คือ ประการแรกหลักสูตรเปรียบเสมือนหัวใจของการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอม ผลเมืองจะดี และมีคุณภาพ ประเทศจะเจริญได้จะต้องอาศัยประชาชนที่มีคุณภาพ ประชาชนจะมีลักษณะและคุณภาพอย่างไรมัน ก็ขึ้นอยู่กับการจัดหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้ผ่านหลักสูตรเป็นอย่างไร ประการที่สอง หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา ประการที่สาม หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษาให้โรงเรียน หรือสถาบันได้จัดการศึกษาให้เป็นระเบียบแบบแผนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินการเรียน การสอน กล่าวคือ โรงเรียนจะต้องสอนให้ครบ หรือจบหลักสูตรนั่นเอง และประการสุดท้าย หลักสูตรมีความสำคัญในระดับโรงเรียน ในลักษณะที่ว่าหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู เพราะหลักสูตรจะชี้นำให้ครูรู้ว่าจะสอนให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้และเกิดพฤติกรรมอะไร และถ้าจะสอนให้รู้ และเกิดพฤติกรรมอย่างนั้นครูจะต้องจัดกิจกรรมประสบการณ์อะไรบ้างให้แก่ผู้เรียน

กรมวิชาการ (2544 : 5) กล่าวว่า สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัว และชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงานและสถานศึกษา ทั้งภาครัฐ และเอกชน ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสองประการ ซึ่งจุดมุ่งหมายทั้งสองประการนี้ให้แนวทางสำคัญ ซึ่งสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรภายในบริบท และแนวทางนั้น ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสนุกสนาน และความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือนเป็นการสร้างกำลังใจ และเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุด สำหรับผู้เรียนทุกคน ควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจและประสบการณ์ให้ผู้เรียนและพัฒนาความมั่นคง ให้เรียน และทำงานอย่างเป็นอิสระ และร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการ อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้ อยากรู้อเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

2. หลักสูตรสถานศึกษา ควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคม และ วัฒนธรรม และ โดยเฉพาะ พัฒนาหลักการในการจำแนกระหว่างถูก และผิดเข้ามา และศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อตัวบุคคล และสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรม และความอิสระของผู้เรียน และ ช่วยให้ เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจและยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล เป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรเป็นหัวใจ และถือเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอน เป็นกรอบ และแนวทางการศึกษาในระบบโรงเรียน หากขาดหลักสูตร การจัดการศึกษาก็ขาดทิศทาง ไม่มีจุดหมาย ดังนั้นหลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ชี้ และนำทางแก่ผู้เกี่ยวข้องที่จัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามต้องการ

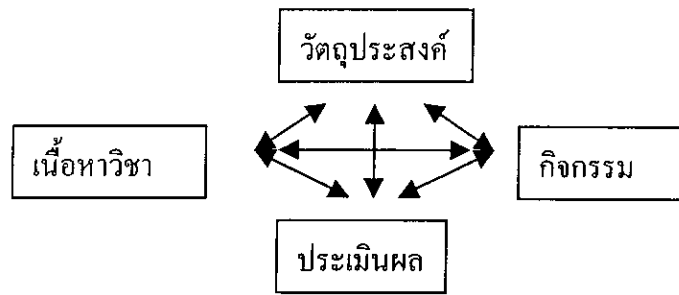
4. องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร เป็นส่วนที่ทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ องค์ประกอบที่สำคัญที่มีอยู่ในตัวหลักสูตร นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

ทาบ (Hilda Taba, 1962 : 422 - 423) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร 4 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะ
2. เนื้อหา และจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. วิธีการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน
4. วิธีการประเมินผล

องค์ประกอบดังกล่าวสามารถแสดงความสัมพันธ์ภายในได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ภายในองค์ประกอบของหลักสูตรในเชิงระบบ

โบแฮมป์ (George Beauchamp. 1968 : 108) เป็นผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรในเชิงระบบ คือ ส่วนที่เป็นตัวป้อนเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ที่ได้ (Output) ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นตามภาพประกอบ

ส่วนที่ป้อนเข้า	กระบวนการ	ผลลัพธ์
เนื้อหาวิชา	ลักษณะการใช้	ความรู้
ผู้เรียน	สื่อ / อุปกรณ์	ทักษะ
ชุมชน	ระยะเวลา	เจตคติ
พื้นฐานการศึกษา	การวัดผล	ความมั่นใจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สมิตร คุณานุกร (2523 : 8-9) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาหลักสูตรในแง่ขององค์ประกอบแล้ว จะมี 4 องค์ประกอบคือ

1. ความมุ่งหมาย (Objective)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

วิชัช ราชภัฏศรี (2524 : 10 - 12) ได้สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรว่ามีสาระสำคัญ ดังนี้

1. หลักการ และจุดมุ่งหมาย

1.1 หลักการและจุดมุ่งหมาย หมายถึง แนวความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความต้องการอันเป็นแม่บทของหลักสูตร ซึ่งแสดงเจตจำนงหรือเป้าหมายทั่วไปของหลักสูตรนับได้ว่าเป็นจุดยืนร่วมกันของคณะผู้จัดทำหลักสูตร เช่น เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน

1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร คือ ความมุ่งหมายของการศึกษาในการกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการตอบคำถามว่าจะจัดการศึกษาเพื่ออะไร หรือในการจัดการศึกษานั้น ต้องให้ผู้ได้รับการศึกษามีคุณลักษณะอย่างไร หรืออาจกล่าวโดยสรุปว่าการให้การศึกษา นั้น ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมด้านใดบ้าง จึงจะเป็นคนที่มีคุณค่าต่อสังคม โดยปกติการกำหนดจุดมุ่งหมายต้องคำนึงถึงปรัชญาของแต่ละสังคมเป็นหลัก จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีหลายระดับ เช่น จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตร จุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชา หรือหมวดวิชา

1.3 จุดมุ่งหมายของรายวิชา และจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายระดับการสอน จะพบว่า จุดมุ่งหมายดังกล่าวตอนแรกจะมีความหมายกว้าง ส่วนจุดมุ่งหมายตอนหลังแคบกระชับ และเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียน การสอนเป็นอย่างมาก

2. เนื้อหาวิชา (มวลประสบการณ์) และเวลาเรียน

2.1 เนื้อหาวิชา เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเรียบร้อยแล้วกิจกรรมขั้นต้นต่อไปคือ การเลือกสรรวิชาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทันสมัยและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน เนื้อหาวิชาหรือมวลประสบการณ์เปรียบเสมือนสื่อหรือเครื่องนาทางไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรซึ่งต้องอาศัยวิธีการเลือก และการจัดการตามหลักการพัฒนาหลักสูตร เนื้อหาวิชาที่เลือกอาจเป็นกลุ่มวิชา หมวดวิชา หรือรายวิชาใดบ้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับเจตนาและความเหมาะสมในการจัดทำหลักสูตร

2.2 เวลาเรียน ซึ่งจะกำหนดไว้ว่าหลักสูตรฉบับนั้น ๆ จะต้องใช้เวลากี่ปี แต่ละปีเรียนกลุ่มวิชา หรือหมวดวิชาใดบ้าง ละเอียดเท่าไร ในแต่ละสัปดาห์เรียนอะไรบ้าง เป็นเวลาเท่าไร

3. การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้บริหารและครูนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผลแก่ผู้เรียนในโรงเรียน ซึ่งจำแนกได้ 3 ประการ คือ

3.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ได้แก่ วัสดุหลักสูตร ประกอบด้วย เอกสารหลักสูตรชนิดต่าง ๆ และอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน

3.2 การจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุหลักสูตรและบริการต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล

3.3 การสอนเป็นกิจกรรมที่นำหลักสูตรไปใช้เพื่อเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียน

4. การประเมินผล เพื่อหาคำตอบว่าหลักสูตรดีเพียงใดบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งได้แก่ การประเมินผลการเรียน และประเมินผลหลักสูตร

ภิรมยา อินทรกำแหง (2544 : 28) กล่าวว่า หลักสูตรประกอบไปด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาวิชาเวลาเรียน แนวทางการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน และการวัดผล และประเมินผล

วิชัย ดิสสระ (2535 : 11-12) กล่าวว่า หลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ

1. หลักสูตรแม่บทได้แก่ ข้อกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วย จุดหมาย และแนวทางของการศึกษา โครงสร้างเนื้อหาสาระ ซึ่งประกอบด้วยหมวดวิชา หรือ กลุ่มวิชาเนื้อหาเป็นหัวข้อสำคัญ ระยะเวลาเรียนและแนวทางการสอน ตลอดจนการประเมิน ผลการเรียน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำ

2. เอกสาร และวัสดุอุปกรณ์การเรียน การสอน ได้แก่เอกสาร และวัสดุอุปกรณ์ ต่าง ๆ ที่ครูใช้ สอน และนักเรียนใช้เรียน เช่น หนังสือเรียน คู่มือครู แผนการสอน โครงการสอน หนังสืออ่านเพิ่มเติม แบบฝึกหัด รูปภาพ บทเพลง แผนภูมิ นิทานและวัสดุ อุปกรณ์ การเรียน การสอนต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ผู้ที่มีส่วนในการ จัดทำสิ่งเหล่านี้ มีหลายระดับตั้งแต่ระดับกระทรวง จนถึงโรงเรียน และเอกชน แต่โดย หลักการแล้วกรมวิชาการเป็นเจ้าของเรื่องในการดำเนินการประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ จัดทำ เอกสารต่าง ๆ ในหัวข้อนี้

3. กิจกรรมการเรียน การสอนได้แก่ การดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียนทั้งโดย ครู นักเรียน เช่นการสอนให้นักเรียนค้นคว้า แบบอภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การปฏิบัติงาน การจัดนิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักเรียน ครู และผู้บริหาร การศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับแนวทาง และจุดหมายที่กำหนดไว้ใน หลักสูตรแม่บท

4. การประเมินผล ได้แก่ หลักการประเมินผลกระบวนการวัดต่าง ๆ พร้อมทั้ง เครื่องวัดและแบบฟอร์ม ในการประเมินผลศึกษา เพื่อที่จะรู้ว่ามีนักเรียนคนใดมีการเปลี่ยนแปลง หรือมีความเจริญงอกงาม ในด้านต่าง ๆ ขึ้นหรือไม่เพียงใด เมื่อทราบแล้วจะได้พิจารณาว่าถึง เกณฑ์ที่ต้องการหรือไม่ ถ้าไม่ถึงจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้แก่นักเรียนผู้นั้นบรรลุ จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ธำรง บัวศรี (2532 : 8) กล่าวว่า สำหรับหลักสูตรนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 อย่างคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims)
2. จุดประสงค์ของการเรียน การสอน (Instructional Objectives)
3. เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ (Content and Experiences)
4. ยุทธศาสตร์การเรียน การสอน (Instructional Strategies)
5. วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials)
6. การประเมินผล (Evaluation)

การจำแนกองค์ประกอบของหลักสูตร จะเห็นว่าอาจจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด แต่ในหลักใหญ่มีประเด็น หรือองค์ประกอบที่สำคัญเหมือนกันอย่างครบถ้วน ซึ่งจะช่วยให้ ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง ความตั้งใจหรือความคาดหวัง ที่จะต้องให้ เกิดขึ้น ในตัวผู้ที่จะผ่านหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญ เพราะเป็นตัวกำหนด ทิศทาง และขอบเขตในการให้การศึกษาแก่เด็กช่วยในการเลือกเนื้อหา และกิจกรรม ตลอดจน ใช้เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการประเมินผล

จุดมุ่งหมายของการศึกษามีอยู่หลายระดับ ได้แก่จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตร ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่บอกให้ผู้เกี่ยวข้องรู้เป้าหมายของหลักสูตรนั้น ๆ จุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชา วิชาแต่ละกลุ่มจะสร้างคุณลักษณะที่แตกต่างกันให้กับผู้เรียน ดังนั้นแต่ละกลุ่มวิชาจึงมีการ กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ต่างกัน จุดมุ่งหมายรายวิชาเป็นจุดมุ่งหมายที่ละเอียด จำเพาะเจาะจงกว่า จุดมุ่งหมายกลุ่มวิชา ผู้สอนรายวิชาจะกำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนเนื้อหาแต่ละบท แต่ละตอน ขึ้นในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม แม้ว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษามีหลายระดับดังกล่าว แล้ว แต่จุดมุ่งหมายทุกระดับย่อมสอดคล้องกัน และนำไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน

2. เนื้อหา (Content)

เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว กิจกรรมขั้นต่อไปคือ การเลือกเนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตั้งแต่การเลือกเนื้อหา และประสบการณ์ การเรียงลำดับเนื้อหาสาระ พร้อมทั้งการกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)

เมื่อการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดทำวัสดุ หลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน เป็นต้น

การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและสิ่งแวดล้อม เช่นการจัดโต๊ะเก้าอี้ ห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ในการเรียน จำนวนครู และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

การดำเนินการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด ในขั้นการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะหลักสูตรจะได้ผล หรือไม่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรม การสอนของครู ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ ในด้านการถ่ายทอด เนื้อหาความรู้ การวัดและประเมินผล จิตวิทยาการสอน ตลอดจนทั้งปรัชญา การศึกษาของแต่ละระดับ จึงทำให้การเรียนของผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร (Evaluation)

การประเมินผลหลักสูตรคือการหาคำตอบว่าหลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินผลหลักสูตรเป็นงานใหญ่ และมีขอบเขตกว้างขวาง ผู้ประเมินจำเป็นต้องวางโครงการประเมินผลไว้ล่วงหน้า (สุนีย์ ภูพันธ์ . 2546 : 18 - 19)

ที่กล่าวมาข้างต้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรพื้นฐานมี 4 ประการ ประการแรกคือจุดหมาย ประการที่สอง เนื้อหา ประการที่สาม กระบวนการจัดการเรียน การสอน และประการที่สี่การประเมินผล ไม่ว่าจะมียุคประกอบใดก็ตาม แต่ทุกองค์ประกอบ ย่อมนำไปสู่ผลผลิต ของหลักสูตรทั้งสิ้น นั่นคือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

5. รูปแบบของหลักสูตร (Curriculum Design)

รูปแบบของหลักสูตรเป็นลักษณะเฉพาะ และแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของหลักสูตร ประเภทนั้น ๆ รูปแบบของหลักสูตรได้มาจากแนวคิดและปรัชญาการศึกษาที่ยึดถือในการจัดทำ

แต่ละรูปแบบต่างมีชื่อที่แสดงลักษณะเฉพาะของหลักสูตรนั้น ๆ อย่างชัดเจน

หลักสูตรเนื้อหาวิชา เป็นหลักสูตรที่เก่าแก่ และคงมีใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน โดยได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาสาขาสารนิยม และสังคมนิยมซึ่งเชื่อว่าเนื้อหาสาระ และความรู้ที่ได้จัดไว้อย่างเป็นระบบระเบียบตามลำดับช่วยให้การเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด หลักสูตรเนื้อหาจึงเป็นรูปแบบที่แบ่งแยกเนื้อหาวิชาออกจากกันโดยเด็ดขาด เป็นการให้ความรู้จากครูผู้สอนเป็นสำคัญ ทำให้หลักสูตรเนื้อหาวิชามีข้อจำกัดในเรื่องความน่าสนใจในการเรียนของผู้เรียน การปรับปรุงหลักสูตรเนื้อหาวิชาให้น่าสนใจ ควรผสมผสานวิชาต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดหลักสูตรรูปแบบใหม่ คือ หลักสูตรสหสัมพันธ์ หรือหลักสูตรแบบผสมผสาน และพัฒนาต่อมาเป็นหลักสูตรหมวดวิชาแบบกว้างเพื่อให้เนื้อหาวิชาน่าสนใจขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการให้ความรู้ที่ยังเน้นเนื้อหาสาระเป็นสำคัญโดยไม่คำนึงถึงผู้เรียน และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จึงมีการพัฒนารูปแบบหลักสูตรขึ้นมาในอีกระดับหนึ่ง โดยได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาสาขาพิพัฒนาการนิยม และปฏิรูปนิยมการจัดหลักสูตรจึงเน้นสังคมและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลัก เน้นกิจกรรมและประสบการณ์โดยใช้เหตุผลทางจิตวิทยาและสังคมวิทยาเข้ามาประกอบ ทำให้เกิดรูปแบบหลักสูตรที่ต่างจากกลุ่มหลักสูตรเนื้อหาวิชา คือ หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม หลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ หลักสูตรแกน และหลักสูตรบูรณาการ

รูปแบบของหลักสูตรได้เปลี่ยนแปลงมาตามลำดับตามวิวัฒนาการของแนวคิด และปรัชญาการศึกษา หลักสูตรแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อด้อย ไม่สามารถชี้ชัดลงไปว่าหลักสูตรประเภทไหนดีที่สุด การจะนำรูปแบบของหลักสูตรใดไปใช้คงต้องขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาว่าจะให้เป็นไปในรูปแบบใด แต่ก็สามารถนำข้อดีของแต่ละรูปแบบมาประยุกต์ใช้ได้

รูปแบบของหลักสูตรหรือประเภทของหลักสูตรที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้มีอยู่หลายประเภทหลายแนวคิด แต่ละประเภทแต่ละแนวคิดก็มีจุดหมายที่แตกต่างกันออกไป แต่การที่จะพิจารณาว่าหลักสูตรรูปใดดีที่สุดเป็นเรื่องยาก เพราะหลักสูตรแต่ละประเภทย่อมมีลักษณะและความดีเด่นในรูปของตัวเอง การจะใช้หลักสูตรรูปแบบใดจะต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การที่หลักสูตรมีหลายรูปแบบนั้นเนื่องจากการสร้างหลักสูตรแต่ละครั้ง กระทำในต่างยุค ต่างสมัย อาศัยพื้นฐานที่แตกต่างกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และสภาพการที่เปลี่ยนแปลงไป หลักสูตรประเภทต่าง ๆ จะเกิดขึ้น หลักสูตรแต่ละรูปแบบได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการ

ศึกษา หรือความต้องการแก้ปัญหาสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีลักษณะโครงสร้าง และการตอบสนองต่อผู้เรียนที่แตกต่างกันออกไป นักการศึกษาได้รวบรวมรูปแบบของหลักสูตรไว้ดังนี้

สมิธ สแตนเลย์ และชอร์วี่ (Smith, Stanley and Shore. 1950 : 376) กล่าวว่า รูปแบบหลักสูตรมีดังนี้

1. หลักสูตรแบบรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)
 - 1.1 หลักสูตรแบบหมวดวิชา (The Broad Fields Curriculum)
 - 1.2 หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Correlated Curriculum)
2. หลักสูตรแบบกิจกรรม (Activity Curriculum)
3. หลักสูตรแบบแกนกลาง (Core Curriculum)

ทาบ (Hilda Taba. 1962 : 398) ได้รวบรวมรูปแบบหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรแบบรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)
2. หลักสูตรแบบหมวดวิชา (The Broad Fields Curriculum)
3. หลักสูตรที่ยึดกระบวนการทางสังคม และการดำเนินชีวิต (Curriculum Based on Social and Life Function)
4. หลักสูตรที่ยึดกิจกรรม และประสบการณ์ (The Activity and Experience Curriculum)
5. หลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum)

ลูมิตร คูณานุกร (2520 : 114) กล่าวว่า หลักสูตรที่ใช้กันอยู่มี 5 ประเภทด้วยกันคือ

1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Curriculum)
2. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Broad Fields Curriculum)
3. หลักสูตรเพื่อชีวิต และสังคม (Social Process and Life Function Curriculum)
4. หลักสูตรกิจกรรม หรือประสบการณ์ (Activity Curriculum)
5. หลักสูตรแกนกลาง (Core Curriculum)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521 : 7) แบ่งรูปแบบหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรแบบรายวิชา (The Subject Matter Curriculum)
2. หลักสูตรแบบหมวดวิชา (The Broad Fields Curriculum)

3. หลักสูตรเน้นหลักวิชาการทางชีวิต และสังคม (Curriculum Based on Social and Life Function)

4. หลักสูตรแบบกิจกรรม และประสบการณ์ (The Activity and Experience Curriculum)

5. หลักสูตรแกนวิชา (Core Curriculum)

6. หลักสูตรแบบเอกัภาพ (The individual Curriculum)

7. หลักสูตรแบบส่วนบุคคล (The Personalized Curriculum)

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524 : 13 -18) สรุปว่าหลักสูตรมี 6 แบบ คือ

1. หลักสูตรแบบรายวิชา หรือเนื้อหา เป็นหลักสูตรแบบเดิมประกอบด้วย รายวิชาต่าง ๆ มีข้อดีคือเน้นด้านวิชาการ ให้มีความรู้เป็นระบบระเบียบ การเรียนการสอนไม่ยุ่งยาก การถ่ายทอดความรู้และทัศนคติได้เต็มที่ ประเมินผลทำได้ง่าย แต่มีข้อเสียคือไม่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล นักเรียนขาดความคิดสร้างสรรค์ เน้นเฉพาะด้านวิชาการ สอนแบบบรรยาย ความรู้ไม่ผสมผสาน

2. หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา เป็นหลักสูตรแบบรายวิชานำเอาเนื้อหาที่สัมพันธ์ เกี่ยวข้องกันมาผนวก เรียนด้วยกัน ข้อดี คือครูมีการวางแผนการสอนร่วมกัน และนักเรียนได้ เรียนรู้เนื้อหาวิชาประสาน สัมพันธ์กัน

3. หลักสูตรแบบหมวดวิชา หรือสหสัมพันธ์ เป็นความพยายามรวมวิชาต่าง ๆ ให้อยู่ในหมวดเดียวกันมุ่งผสมผสานความรู้ ข้อดี คือเนื้อหาสาระสนองความต้องการของผู้เรียน มากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนรอบรู้ การผสมผสานความรู้ทำให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์มากขึ้น ข้อเสียคือ ครูยังสอนเน้นรายวิชา ไม่ส่งเสริมให้คิดอย่างมีเหตุผล

4. หลักสูตรประสบการณ์ เป็นการจัดหลักสูตรโดยยึดเอาประสบการณ์และ กิจกรรมเป็นหลัก ข้อดีก็คือผู้เรียนได้เรียนตามที่ตนสนใจ มีกิจกรรมศึกษาและมีความ กระตือรือร้นนักเรียนได้รับความรู้ที่มีประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติจริง แต่ก็มีข้อจำกัดคือ ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับขาดความต่อเนื่องและเนื้อหาสาระอาจไม่สัมพันธ์กับพัฒนาชีวิต

5. หลักสูตรแบบเพื่อชีวิตและสังคม เป็นหลักสูตรที่ยึดเอาสังคมและชีวิตจริง ของผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ที่ได้รับ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ข้อดีคือ ตอบสนองกับความต้องการในการดำรงชีวิตและสังคม เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง เต็มรู้ จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ข้อเสียคือ ได้รับความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ ผู้เรียนได้นำ ไปใช้ประโยชน์ ได้บางส่วนเท่านั้น

6. หลักสูตรแบบแกน เป็นหลักสูตรที่บังคับให้ทุกคนต้องเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดประสบการณ์ชนิดที่มีความสำคัญต่อสังคมโดยเน้นค่านิยมของสังคมและปัญหาของสังคม ข้อดีการผสมผสานเนื้อหาและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนและสังคมส่งเสริมให้เกิดความกระตือรือร้น ในการเรียน เปิดโอกาสให้ศึกษาค้นคว้า หากความรู้เพิ่ม สนองความต้องการ ความสนใจ ความถนัดของแต่ละบุคคล ข้อเสีย เนื้อหาสาระอาจน้อยเกินไป ต้องใช้ครูที่มีความรู้ความสามารถสูง ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์มาก

บุญชม ศรีสะอาด (2528 : 54-62) กล่าวไว้ว่า หลักสูตรแบ่งออกได้ 9 รูปแบบ คือ

1. หลักสูตรรายวิชา มีลักษณะดังนี้

1.1 เนื้อหาสาระแต่ละวิชาจะแยกจากกันโดยเด็ดขาดและการสอนก็สอนแยกรายวิชากันตามรายวิชานั้น ๆ

1.2 แต่ละวิชาจะมีลำดับมีหลักการและเหตุผลมีการจัดเรียงเนื้อหาสาระและวิธีค้นคว้าด้วยตนเอง มีขอบเขตที่ตายตัวของความรู้ในวิชานั้น ไม่พาดพิง หรือแสดงความสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ

1.3 ไม่ได้โยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้หนึ่งกับการปฏิบัติในสถานการณ์จริง

1.4 การเลือกและจัดการเนื้อหาวิชาเพื่อสอนยึดคุณค่าที่มีอยู่ในตัวของเรื่องที่สอนนั้นโดยสันนิษฐานว่านักเรียนจะสามารถนำเอามาใช้ได้เมื่อต้องการ

2. หลักสูตรสหสัมพันธ์ หลักสูตรแบบนี้ จะนำเอาเนื้อหาวิชาอื่นที่สัมพันธ์กันมาผนวกเข้าจึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไปโดยไม่ทำลายขอบเขตของวิชาเดิม แต่จะแสดงให้เห็นว่าแต่ละวิชาเสริมกันอย่างไร

3. หลักสูตรผสมผสาน เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเน้นรายวิชาโดยการสร้างรายวิชาจากเนื้อหาที่เคยแยกจากกัน นั่นคือการรวมวิชาตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นเป็นวิชาเดียวแต่ยังคงรักษาเนื้อหาพื้นฐานของแต่ละวิชาไว้โดยมีการบูรณาการเนื้อหาวิชามากกว่าหลักสูตรสหสัมพันธ์

4. หลักสูตรหมวดวิชา เป็นหลักสูตรที่ขยายจากหลักสูตรสหสัมพันธ์แบบผสมผสานเป็นการนำเอาเนื้อหาจากวิชาหลาย ๆ วิชา มาจัดเป็นวิชาทั่ว ๆ ไป กว้าง ๆ โดยเน้นความพยายามที่จะให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ

5. **หลักสูตรที่เน้นสมรรถฐาน** เป็นหลักสูตรที่ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถอย่างแท้จริงเป็นหลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติหรือสมรรถภาพ หลักสูตรต้องกำหนดความสามารถในการปฏิบัติที่ต้องการไว้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม หรือจุดประสงค์ด้านความสามารถ หลังจากนั้นก็วางแผนกิจกรรมการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุแต่ละจุดประสงค์ และมีการตรวจสอบการปฏิบัติของผู้เรียน ก่อนที่จะผ่านไปเรียนจุดประสงค์ถัดไป ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านดังกล่าว ภารกิจการเรียน กิจกรรม หรือทักษะเหล่านั้น จะกำหนดขึ้นในรูปการปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และได้ปฏิบัติ

6. **หลักสูตรวิชาแกน** เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะ ดังนี้

- 6.1 มีรายวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือกลุ่มวิชาหนึ่งเป็นแกนของวิชาต่าง ๆ
- 6.2 มุ่งให้สามารถทำหน้าที่ประชากรที่มีประสิทธิภาพในระบอบประชาธิปไตย
- 6.3 เน้นความต้องการของสังคมในปัจจุบัน
- 6.4 เนื้อหามักจะมาจากปัญหาทางสังคมและส่วนบุคคลที่เห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญ
- 6.5 เน้นการแก้ปัญหา
- 6.6 เนื้อหาของหลักสูตรจะไม่มีขอบเขตของวิชาต่าง ๆ ที่มารวมกัน
- 6.7 มีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน
- 6.8 เน้นการสอนทักษะที่ยืดความต้องการ
- 6.9 เวลาสอนยาวกว่า 1 คาบเรียนปกติ
- 6.10 การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรนี้

7. **หลักสูตรที่เน้นกระบวนการ** หมายถึง เป็นหลักสูตรที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการเกี่ยวกับการเรียนรู้ เช่น ทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย การสังเกต การจัดประเภท การตีความ การทดลอง กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการในการสร้างค่านิยม เป็นต้น

8. **หลักสูตรที่เน้นกิจกรรมและปัญหาทางสังคม** หลักสูตรแบบนี้มีลักษณะแตกต่างกันไปตามทฤษฎีที่ยึดถือมี 3 ส่วนคือ ส่วนแรก มีความเชื่อว่าหลักสูตรตรงกับการดำรงชีวิตในสังคมจริง ในการสร้างหลักสูตร จึงยึดรากฐานทางสังคมหรือการดำรงชีวิตในสังคมหรือสถานการณ์ในชีวิตจริง ส่วนที่ 2 มีความเชื่อว่าหลักสูตรเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาหรือเรื่องต่างๆ ของชีวิตในสังคมชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดของโรงเรียนชุมชน และส่วนสุดท้าย มีความเชื่อว่า

เป้าประสงค์ที่สำคัญของหลักสูตรคือ การปรับปรุงสังคม โดยใช้โรงเรียนเป็นที่อบรมนักเรียนโดยตรง

9. หลักสูตรที่เน้นความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล เป็นหลักสูตรที่เน้นความสนใจและความต้องการของนักเรียนเป็นรูปแบบหลักสูตรที่เน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดความสนใจที่หลากหลาย

รูปแบบของหลักสูตรหรือประเภทของหลักสูตรนักวิชาการ ได้อธิบายไว้หลายท่านหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบ ก็มีแนวคิด จุดมุ่งหมาย และ โครงสร้าง แตกต่างกันไป

รูจีร์ ภู่อาระ (2545 : 10 - 19) กล่าวว่าถึงประเภทของหลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตรแบบเน้นเนื้อหาวิชา (Subject – Matter-Curriculum) เป็นรูปแบบที่เก่าแก่ที่สุดที่ใช้ในการสอนศาสนา อาจเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า เป็นหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการสอนของครูที่ใช้การบรรยายปรัชญาการจัดการศึกษาแนวนี้จะยึดปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) และสัจวิทยานิยม (Perennialism)

ข้อดี

1. ทำให้ทันเวลาสอน เพราะการสอนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ตามลำดับของเนื้อหาวิชา
2. สอดคล้องกับครูและผู้จัดหลักสูตร เพราะครูจะใช้ความรู้ที่มีอยู่เลือกเนื้อหาที่ตนคิดว่าสำคัญ และจำเป็นมาสอน
3. การวัดผลง่าย และสะดวกเพราะจัดลำดับเนื้อหาไว้แล้ว
4. มีความต่อเนื่องของเนื้อหา ความรู้ใหม่จะสัมพันธ์ความรู้เก่า
5. ถ้าปรัชญาการศึกษาเน้นการถ่ายทอดความรู้ หลักสูตรแบบนี้จะสนอง

ตอบได้ดีที่สุด

6. สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมได้ดี
7. ช่วยทำให้เด็กเจริญเติบโตทางสติปัญญา

ข้อจำกัด

1. ความมุ่งหมายแคบเพราะเน้นวิชาการ ไม่ได้เน้นพัฒนาการทางด้านอื่นของนักเรียน
2. นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ยาก เพราะการดำรงชีวิตประจำวันต้องอาศัยหลายวิชามาผสมผสานกัน

3. นักเรียนขาดโอกาสในการพัฒนาความคิด ขาดความเป็นอิสระ ความคิดสร้างสรรค์เกิดได้ยาก

2. หลักสูตรแบบหมวดวิชา (Broad-Field- Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่กำหนดวิชาเนื้อหาวิชาไว้กว้าง ๆ โดยนำความรู้ในกลุ่มวิชามาผสมผสานกันเข้าเป็นหมวดวิชาเดียวกัน เช่น หมวดสังคมศึกษา รวมเอาวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองศีลธรรมเข้าด้วยกัน หมวดวิทยาศาสตร์ รวมเอาวิชาเคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์เข้าด้วยกัน การสอนจะเน้นการผสมผสานเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน มักจะเป็นการสอนแบบหน่วย หรือการสอนแบบบูรณาการ ครูผู้สอนจะต้องได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี มีเอกสารประกอบการเรียนที่สอดคล้องกัน

ข้อดี

1. ทำให้คล่องตัวในการบริหารหลักสูตร เพราะในหมวดวิชาหนึ่ง ๆ สามารถเชื่อมโยงกันได้สะดวก
2. สามารถนำผลจากการผสมผสานความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
3. ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดร่วมยอด (Concept) ได้ง่ายขึ้น

ข้อจำกัด

1. ในการจัดกิจกรรมตามเป้าหมายของหลักสูตรแบบนี้ทำได้ยาก เพราะต้องอาศัยครูชำนาญการและรอบรู้จึงจะบรรลุผลได้
2. ยังเป็นความมุ่งหมายที่เป็นวิชาการ ขาดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ
3. ยังไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

3. หลักสูตรที่ยึดกระบวนการทางสังคมและการดำรงชีวิต (Social Process and Life Function)

เป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยยึดสังคมเป็นหลัก โดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นพื้นฐาน ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นความคิดตามนักการศึกษา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยยึดหลักปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) จึงมีวัตถุประสงค์จะให้การศึกษายเป็นเครื่องมือในการสร้าง และปฏิรูปเสียใหม่ ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดระบบการเรียน โดยยึดงานหรือกิจกรรมเป็นหลัก ครูเป็นเพียงผู้เสนอแนะแนวทางเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ครู – นักเรียน นักเรียน- นักเรียน

ข้อดี

1. เป็นความพยายามในการเอาประสบการณ์ทางสังคมมาให้ผู้เรียนศึกษา ความซับซ้อน และความเป็นจริงของสังคม
2. ทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับขณะเรียน เพื่อความปรับตนในสถานการณ์จริง ที่จะเชื่อมโยง ไปสู่สังคมในอนาคต
3. มีความยืดหยุ่น สามารถปรับให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม
4. มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Active Learning คือ การให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมากที่สุด
5. เป็นแนวคิดพื้นฐานที่สนับสนุนให้เกิดโรงเรียนชุมชนขึ้น

ข้อจำกัด

1. อาจทำให้เนื้อหาวิชาขาดความสมบูรณ์ และสาระสำคัญของเนื้อหาวิชาไป เพราะเน้นความสนใจของผู้เรียนมากกว่า
 2. การผสมผสานและการจัดหมวดหมู่ของประสบการณ์ยังมีปัญหา ถ้าผู้จัด ไม่ทราบว่ากิจกรรมหรือประสบการณ์ใดจะมีคุณค่ามากที่สุด
 3. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อาจทำได้เพียงบางส่วน
 4. การจัดกิจกรรมให้ตรงตามวัตถุประสงค์ทำได้ยาก
4. หลักสูตรแบบแกนกลาง (The Core Curriculum)
- หลักสูตรนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะและเจตคติเพื่อนำไปพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น โดยกำหนดให้มีวิชาแกนซึ่งทุกคนจำเป็นต้องเรียน

ข้อดี

1. วิธีการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรนี้ช่วยให้ครู และนักเรียนในชั้นมีความสนิทสนมกัน
2. ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมเต็มที่และสามารถทราบจุดมุ่งหมายของการเรียนดีขึ้น
3. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในการเรียน ได้วางแผน เก็บข้อมูล แก้ปัญหา และประเมินผลด้วยตนเอง
4. ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาปัญหาที่ตนเองมีความสนใจ โดยที่ปัญหานั้น ๆ อาจเป็นปัญหาของตนเอง หรือปัญหาของสังคมก็ได้

5. การใช้ช่วงเวลาเรียนยาวนานกว่าปกติ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษานอกสถานที่สัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ตลอดจนจัดกิจกรรมที่มีค่าได้อย่างกว้างขวาง

6. สภาพการเรียนการสอนแบบมีปัญหาเป็นแกนกลาง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะต่าง ๆ ทั้งทักษะพื้นฐาน และทักษะทางสังคม

ข้อจำกัด

1. ต้องใช้อุปกรณ์และเอกสารประกอบการสอนมาก
2. เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่แก้ปัญหา อาจทำให้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ได้ง่ายกว่าและทำให้เสียเวลา
3. การสอนแบบแก้ปัญหาเป็นการสอนที่ยาก ครูต้องมีความรู้ดี เตรียมการสอน วางแผนการสอนที่ดี และต้องใช้อุปกรณ์มาก
4. ครูต้องใช้เวลามากในการวางแผนร่วมกับครูคนอื่น ทำให้ยากแก่การปรึกษาหารือกัน

5. หลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและประสบการณ์ (The Activity and Experience Curriculum)

เป็นรูปแบบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาวิชา โดยไม่คำนึงถึงความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน การจัดหลักสูตรนี้ยึดหลักการที่ว่า ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่คำนึงถึงประสบการณ์ที่มีประโยชน์ และมีการวางแผนร่วมกันในการทำกิจกรรมเน้นการแก้ปัญหา นั่นคือ ผู้เรียนจะต้องรู้จักวิธีการแก้ปัญหา ลงมือกระทำ วางแผนด้วยตนเอง เป็นการเรียนด้วยการกระทำเหมาะสำหรับเด็กระดับชั้นประถมศึกษา ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อหลักสูตรนี้คือ ครู โรงเรียน วัสดุอุปกรณ์ การจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน การบริหารงาน

ข้อดี

1. เป็นหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์เป็นสำคัญ ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน และการเลือกกิจกรรมการเรียน
3. ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนถนัด สนใจ และคิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตน
4. ผู้เรียนและผู้สอนมีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด

5. เป็นหลักสูตรที่ยอมรับว่าผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญ
6. กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามขั้นตอน

ข้อจำกัด

1. ถ้าผู้สอนและบุคลากรต่าง ๆ ขาดความเข้าใจในปรัชญาของหลักสูตรแล้ว จะทำให้ขาดการวางแผนและการดำเนินการที่ดี
2. ถ้าผู้สอนขาดความเข้าใจในจิตวิทยาการสอนและพัฒนาการของผู้เรียนแล้ว จะทำให้เกิดปัญหาในการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้
3. ถ้าขาดอุปกรณ์ ห้องเรียนไม่พร้อม จะทำให้เกิดปัญหาได้
4. ถ้าครูผู้สอนขาดความกระตือรือร้น และไม่มีความคิดริเริ่มแล้ว การสอนแบบนั้นรายวิชาจะได้ผลดีกว่า

6. หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์ในการเรียนโดยผู้ทำหลักสูตรคัดเลือก ตัดตอนมาจากหลาย ๆ สาขาวิชา มาจัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับ ประสบการณ์ ที่ต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต และต่อพัฒนาการของผู้เรียน จุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรนี้เน้นที่ตัวผู้เรียน และปัญหาทางสังคมเป็นหลัก

ข้อดี

1. ช่วยให้มีความสัมพันธ์ระหว่างวิชาสูงสุด เพราะเน้นประสบการณ์ในการ เรียนรู้ของผู้เรียนและปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนมากกว่าเน้นที่เนื้อหาวิชา
2. ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ต่อเนื่อง ได้รับประสบการณ์ตรงที่มี ประโยชน์ต่อชีวิต และพัฒนาการของตน
3. กิจกรรมต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ผสมผสานกันดี ทำให้สอดคล้องกับ ความ ต้องการ และความสนใจของผู้เรียน
4. เนื้อหาวิชาที่ได้คัดเลือกมาอย่างรอบคอบ ทำให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน สูงสุด
5. ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง จึงสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

ข้อจำกัด

1. วิธีการหลอมวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันทำได้ยาก นอกจากชั้นประถมศึกษา
2. ความคาดหวังของครู ผู้ปกครองยังต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้มาก ๆ

3. ถ้าครูขาดการเตรียมการจะทำให้ไม่บรรลุผล
4. ครูอาจขาดทักษะในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรม
5. ต้องใช้สื่อการสอนมากซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่มักไม่พร้อม

7. หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Correlate Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กันในหมวดวิชา นั่นคือ แทนที่ครูผู้สอนแต่ละวิชาจะต่างคนต่างสอน ก็นำวิชามาคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกันว่าจะจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบใดจึงจะก่อประโยชน์ และให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด ซึ่งอาจทำได้ดังนี้ คือ

1. จัดให้มีความสัมพันธ์ระดับที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนนัก เช่น สอนวรรณคดีก็ให้วาดภาพประกอบ
2. ในวิชาใกล้เคียงหรือคาบเดียวกัน ครูผู้สอนต้องวางแผนร่วมกันว่าจะสอนอย่างไร จึงจะไม่ซ้ำซาก
3. ครูอย่างน้อยสองหมวดวิชาวางแผนการสอนร่วมกัน และดำเนินการสอนร่วมกันเป็นคณะ และอาจใช้เวลาสอน 2 คาบติดต่อกันไป
4. ใช้วิชาที่สัมพันธ์กัน 2 วิชา หรือมากกว่านั้น ใช้วิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยใช้เนื้อหาหลาย ๆ วิชามาช่วยแก้ปัญหา

ข้อดี

1. เนื้อหาในบทเรียนมีความสอดคล้องผสมผสานกันดียิ่งขึ้น ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เชื่อมโยงกัน
2. ขจัดความซับซ้อนในหมวดวิชา
3. ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ และได้รับประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตนักเรียนมากขึ้น
4. ครูต่างหมวดวิชาได้มีโอกาสวางแผนการทำงานร่วมกันมากขึ้น
5. นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม และมีประสบการณ์ตรงมากขึ้น

ข้อจำกัด

1. การบริหาร โดยให้ครูมาจัดการวางแผนร่วมกันอาจมีปัญหาเรื่องเวลา
2. ครูบางคนมีอคติ คิดว่าตนเหนือกว่าคนอื่น
3. การจัดการสอนติดต่อกันอาจผิดไปจากที่เคยปฏิบัติ
4. อาจไม่ได้รับการยอมรับจากครู เพราะความเคยชินของเดิม

8. หลักสูตรแบบเอกัตบุคคล (Individualized Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน การจัดหลักสูตรแบบนี้ทำให้ผู้เรียน เรียนได้ตามความสามารถ และอัตราเร็วของแต่ละคน มีโอกาสเลือกได้มาก ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ โดยยึดหลักปรัชญาสภาวะนิยม (Existentialism)

9. หลักสูตรแบบส่วนบุคคล (Personalized Curriculum)

เป็นหลักสูตรที่ครู และนักเรียนวางแผนร่วมกันตามความเหมาะสมและความสนใจของผู้เรียนเรียกว่า สัญญาการเรียนเพื่อส่งเสริมและดึงเอาศักยภาพ ของผู้เรียนออกมาให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้ ทำให้เกิดความยุติธรรมทางการศึกษามากขึ้น ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน มีทางเลือกกิจกรรมการเรียนหลายด้าน เป็นการศึกษาที่ประกันได้ว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จริง สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ ความสนใจของตนเองและชุมชน เป็นการจัดหลักสูตรโดยยึดหลักปรัชญาสภาวะนิยม (Existentialism)

ที่กล่าวมาข้างต้น ประเภทของหลักสูตรมีหลายรูปแบบ สังเกตได้ว่า สิ่งที่กำหนดรูปแบบของหลักสูตร ก็คือ ปรัชญาการศึกษา ความเชื่อ ของนักวิชาการ โดยกำหนดแตกต่างกันไป เช่น หลักสูตรแบบเนื้อหา แบบหมวดวิชา แบบสัมพันธวิชา แบบแกนกลาง แบบประสบการณ์ แบบเพื่อชีวิตชีวิตและสังคม แบบเน้นกระบวนการ และแบบผสมผสาน เป็นต้น

6. แนวความคิดในการจัดรูปแบบหลักสูตร

หลักสูตรที่ใช้กันอยู่มีหลายรูปแบบ แต่ละแบบมีชื่อเฉพาะและแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของหลักสูตรนั้น ๆ เช่น หลักสูตรแบบรายวิชา หลักสูตรบูรณาการ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากแนวความคิดในการจัดทำหลักสูตรและปรัชญาการศึกษาที่ยึดถือในการจัดทำหลักสูตรแตกต่างกันแนวความคิดในการจัดทำหลักสูตรนั้น นักการศึกษาได้เสนอไว้ดังนี้

1. แนวความคิดที่ยึดวิชาหรือสาขาวิชาเป็นหลัก (Designs Focused on Disciplines and Subjects) ผู้ที่ยึดถือแนวความคิดนี้มีความเห็นว่า สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนก็คือ ความรู้ที่มีอยู่ในวิชาต่าง ๆ ดังนั้นรูปแบบของหลักสูตรจะต้องสะท้อนให้เห็นเนื้อหาวิชาที่ถูกจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ในกรอบของแต่ละวิชา โดยเรียงลำดับตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น เรียงลำดับตามความยากง่าย หรือตามขั้นของการพัฒนาการ และความเจริญเติบโต

วิธีการตามแนวความคิดนี้ทำให้เกิดหลักสูตรแบบที่เราเรียกว่า หลักสูตรรายวิชา (The Subject Curriculum) ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไข ทำให้เกิดหลักสูตรอีกหลายรูปแบบ แต่ที่ยังคงใช้อยู่คือ หลักสูตรสหสัมพันธ์ (The Correlated Curriculum)

2. แนวความคิดที่ยึดกิจกรรมและปัญหาของสังคมเป็นหลัก (Designs Focused on Social Activities and Problems) แนวความคิดนี้เน้นหน้าที่ของบุคคลในสังคม ปัญหาของสังคม และการเสริมสร้างสังคม อันมีผลทำให้เกิดหลักสูตรที่เรียกว่า หลักสูตรแกน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่บังคับให้ทุกคนต้องเรียน เพราะถือว่าปัญหาของสังคมเป็นปัญหาาร่วมของทุกคน

3. แนวความคิดที่ยึดความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก (Designs Focused on Individual Needs and Interests) ตามแนวความคิดนี้ ความสนใจของผู้เรียนในปัจจุบันมีความสำคัญกว่าสิ่งใด เป็นการยึดตัวผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ดังนั้นสิ่งต่าง ๆ ที่จะบรรจุในหลักสูตร จะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน และปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ และต้องการแก้ไขหลักสูตรตามแนวคิดนี้มีชื่อว่าหลักสูตรประสบการณ์ หรือหลักสูตรที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง

4. แนวความคิดที่ยึดความสามารถเฉพาะของผู้เรียนเป็นหลัก (Designs Focused on Specific Competencies) ตามแนวความคิดนี้จะมีการกำหนดเกณฑ์ความสามารถ ที่ผู้เรียนพึงกระทำขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพวกทักษะในด้านต่าง ๆ จัดเรียงลำดับกันไป โดยแบ่งตามกลุ่มวิชาหรือหมวดวิชาตามความสะดวก ตามแนวความคิดนี้จะได้หลักสูตรที่เรียกว่า หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ

5. แนวความคิดที่ยึดทักษะในกระบวนการเรียนรู้เป็นหลัก (Designs Focused on Process Skills) แนวความคิดนี้มุ่งวิธีการมากกว่าเนื้อหาวิชา โดยถือว่าความรู้เป็นเพียงวิถีทางที่นำไปสู่จุดประสงค์ของการเรียนการสอน ไม่ใช่จุดหมายปลายทาง หลักสูตรที่เกิดจากแนวความคิดนี้เรียกว่า หลักสูตรที่มุ่งกระบวนการ

6. แนวความคิดที่ยึดหลักการผสมผสานทั้งในด้านกระบวนการและความรู้ (Designs Focused on Intergration of Knowledge and Process) แนวความคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตวิทยาเกสโตลท์ซึ่งต้องการเห็นภาพรวมของเนื้อหาวิชา และกระบวนการในการเรียนการสอนทำให้มองไม่เห็นว่ามีแยกวิชาออกจากกัน หลักสูตรตามแนวความคิดนี้เรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ ตัวอย่างของหลักสูตรแบบนี้ได้แก่ หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม จากแนวความคิดในการจัดทำหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น ผนวกกับความเชื่อทางปรัชญาการศึกษา มีผลทำให้เกิดหลักสูตรรูปแบบต่าง ๆ กัน (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 130-131)

7. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546 : 7-8) ได้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กรมวิชาการได้กำหนดองค์ประกอบ และรายละเอียด ไว้ดังนี้

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้าน สาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการมีทักษะ และศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะ และกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

9. รักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ในสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการ การเรียนรู้ และคุณลักษณะ หรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม นี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และ ภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและ มาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่ม สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษา ต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะ ส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นสถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้ สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตาม ศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วย ตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวม

ของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสมกิจกรรมผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ให้เหมาะสมตาม ความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียน เรียนจบแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียน ไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800- 1,000
ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4- 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000
ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000– 1,200
ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5 - 6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4– 5 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ ๑ (ป.๑-๓)	ช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔-๖)	ช่วงชั้นที่ ๓ (ม.๑-๓)	ช่วงชั้นที่ ๔ (ม.๔-๖)
	← การศึกษาภาคบังคับ →			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่ม	← การศึกษาขั้นพื้นฐาน →			
ภาษาไทย	●	●	●	●
คณิตศาสตร์	●	●	●	●
วิทยาศาสตร์	●	●	●	●
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	●	●	●	●
ศิลปะ	■	■	■	■
สุขศึกษาและพลศึกษา	■	■	■	■
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	■	■	■	■
ภาษาต่างประเทศ				■
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	▲	▲	▲	▲
เวลาเรียน	ประมาณปีละ ๘๐๐-๑,๐๐๐ ชม.	ประมาณปีละ ๘๐๐-๑,๐๐๐ ชม.	ประมาณปีละ ๑,๐๐๐-๑,๒๐๐ ชม.	ไม่น้อยกว่าปีละ ๑,๒๐๐ ชม.

หมายเหตุ

- สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหา
- สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิด และการทำงาน
- ▲ กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้้นอกจากสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และการพัฒนาตนตามศักยภาพ

ทั้งนี้สถานศึกษาอาจจัดเวลาเรียน และกลุ่มสาระต่าง ๆ ได้ตามสภาพกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการศึกษานอกระบบ สามารถจัดเวลาเรียนและช่วงชั้นได้ตามระดับการศึกษา

8. หลักการและแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาระดับพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 27 ได้กำหนดให้มีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย และสถานศึกษามีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และความต้องการชุมชนท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ รวมทั้งจัดทำหลักสูตรให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน

ในการดำเนินการ กรมวิชาการ ได้กำหนดแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา เพื่อระดมความคิด ประสานการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตรและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาสถานศึกษา มีข้อควรคำนึง 2 ประการ คือ

1. หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องเชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นกรอบสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาทั่วประเทศ ส่วนสำคัญที่ต้องยึด คือ มาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ
2. หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ หลักสูตรจะต้องตอบสนองต่อความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปถึงขีดสูงสุด

สถานศึกษาสามารถออกแบบหลักสูตรของตนเองได้อย่างอิสระ โดยยึดนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา มีความถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น

ก่อนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องต่อไปนี้

1. การสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและยอมรับ

2. การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร การใช้หลักสูตรและการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

3. การแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษาคณะต่าง ๆ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ และตามความจำเป็นของสถานศึกษา

4. การจัดทำระบบสารสนเทศใช้ในการจัดการศึกษา

5. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ

ไพรัช สู่แสนสุข (2546 : 46-47) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดทำหลักสูตร แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 หลักสูตรสถานศึกษาที่มีกระบวนการจัดทำ จากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถานศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้เองว่า ด้วยสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนี้ควรจะมีผลการเรียนรู้ที่คาดหวังอย่างไร และสาระการเรียนรู้รายปี หรือรายภาคในแต่ละชั้นที่จะจัดการเรียนรู้ จะมีอะไรบ้าง ควรใช้สื่ออะไร และจัดการเรียนรู้อย่างไร จัดการประเมินผลอย่างไร เพื่อให้นักเรียนบรรลุมาตรฐานที่กำหนด

ผู้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มนี้ อาจไม่สนใจจะดูรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางที่กระทรวงจัดทำให้เลยก็ได้ แต่เมื่อจบแต่ละช่วงชั้น สามารถประเมินได้ว่านักเรียนบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด

กลุ่มที่ 2 หลักสูตรสถานศึกษาที่มีกระบวนการจัดทำคล้ายของกลุ่มที่ 1 แต่ได้ใช้แนวที่กระทรวงยกตัวอย่างไว้ในคู่มือการจัดการเรียนรู้(ที่แจกไปเมื่อต้นปีการศึกษา 2545) เช่น มีตัวอย่างเรื่องผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ ฯลฯ แล้วนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาฉบับสมบูรณ์เอง

กลุ่มที่ 3 หลักสูตรสถานศึกษาตามประกาศกระทรวงฯ ที่มีกระบวนการจัดทำคล้ายกลุ่มที่ 2 แต่เมื่อกระทรวงได้จัดทำ รายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลาง ตามประกาศกระทรวงฯ ส่งมาถึงโรงเรียนก็นำมาเทียบเคียง ตรวจสอบกับหลักสูตรสถานศึกษาที่มีอยู่แล้ว พบว่า บางส่วนในหลักสูตรสถานศึกษาขาดหายไปหรือ ละเอียดไม่พอ ก็เติมส่วนขาด เสริมข้อมูลให้ละเอียดขึ้น กลายเป็นหลักสูตรสถานศึกษาฉบับใหม่

กลุ่มที่ 4 หลักสูตรสถานศึกษาที่มีกระบวนการจัดทำโดย ปรับใช้รายละเอียด
สาระการเรียนรู้แกนกลาง ที่กระทรวงส่งมาให้ และกำหนดเพิ่มในส่วนที่เป็นสภาพปัญหาใน
ชุมชนและสังคม ให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาจะเลือกวิธีการจัดทำหลักสูตร แบบกลุ่ม 1 หรือ 2, 3, 4 แบบใด
แบบหนึ่งย่อมทำได้ แต่ต้องเป็นการวิเคราะห์ความพร้อมของสถานศึกษาเองว่ามีศักยภาพ
เพียงใด ควรเลือกใช้กระบวนการจัดทำหลักสูตรแบบกลุ่มใด

9. หลักการสำคัญในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 3) ได้รายงานถึง การจัดการเรียนรู้
ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะยึดหลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง
ของพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่เน้นผู้เรียนสำคัญ โดยมีเป้าหมายให้คนไทยเป็น
คนดี เก่ง มีความเป็นไทยและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกลุ่มสาระการเรียนรู้
ทั้ง 8 กลุ่ม จะมีกระบวนการที่สร้างให้คนไทยเป็นคนมีศักยภาพในการคิดระดับสูง คิดเป็น
องค์รวม และร่วมมือกันพัฒนาสังคมไทย การเรียนรู้ตามหลักสูตรใหม่จึงออกแบบให้เป็นการ
สอนแบบบูรณาการที่จะต้องใช้สหวิทยาการ (Multidisciplinary learning) มีหลักการสำคัญ ๆ
คือ

1. ครูมีความเชื่อพื้นฐานว่านักเรียนทุกคนเรียนรู้ได้ และมีพื้นฐานของความรัก
ความเข้าใจ ครูจึงเรียนรู้ไปพร้อมกับนักเรียน และพร้อมเอื้ออำนวยความสะดวก จัดบรรยากาศ
ให้เอื้อต่อการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีอิสระในการคิดได้ลงมือปฏิบัติจริง ครูพร้อมให้
คำปรึกษาให้กำลังใจ เสริมแรงให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นว่าตนเองมีศักยภาพในการเรียนรู้ในเชิง
พหุปัญญาไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง หรือหลายด้านพร้อมกัน
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนให้ถึงศักยภาพสูงสุด
คือผู้เรียนได้พัฒนาตนทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม หลังเรียนหรือหลังทำ
กิจกรรม มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง ภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติ
3. การยึดชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นหลักในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เน้นให้
ผู้เรียนมีศักยภาพในการคิดเชิงระบบ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีรูปแบบการคิดของตนเอง
ค้นพบตนเอง

4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคลและหลักการเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา

5. การจัดประสบการณ์โดยใช้คุณธรรมนำความรู้บูรณาการคุณธรรมในการประสบการณ์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ ถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤตินยึดหลักคุณธรรม และพัฒนาคนให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์

10. การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)

คุณสมบัติที่สำคัญของหลักสูตร คือ หลักสูตรมีความเป็นพลวัต และปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของสังคม จากคุณสมบัติดังกล่าว การพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาที่สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งจำเป็นและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นภารกิจที่สำคัญ จึงมีผู้ให้ความหมายของคำว่าพัฒนาหลักสูตรไว้หลายกรณี เช่น

ทาบ (Hilda Taba, 1962 : 454) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชาการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ หรือเปลี่ยนทั้งหมด ตั้งแต่ จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลทางด้านความคิด และความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายส่วนการปรับปรุงหลักสูตรหมายถึงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วน โดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของหลักสูตร

กู๊ด (Carter V. Good, 1973 : 157- 158) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอนวัสดุอุปกรณ์ วิธีสอนรวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่

เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 7) ให้คำจำกัดความของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย

ในการพัฒนาหลักสูตร เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 8-9) ซึ่งให้เห็นว่าการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรนั้น มีงานที่ต้องทำสำคัญ ๆ อยู่ 3 ประการคือ

1. การพิจารณาและกำหนดเป้าหมายเบื้องต้นที่สำคัญของหลักสูตรที่จัดทำนั้นว่ามีเป้าหมายเพื่ออะไร ทั้ง โดยส่วนรวมและส่วนย่อยของหลักสูตรนั้น ๆ อย่างชัดเจน
2. การเลือกกิจกรรมการเรียนการสอน และวัสดุประกอบการเรียนการสอน การเลือกสรรเนื้อหาสาระเพื่อการอ่าน การเขียน การทำแบบฝึกหัด และหัวข้อสำหรับการอภิปราย ตลอดจนกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นต้น
3. การกำหนดระบบการจัดวัสดุอุปกรณ์และการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนทั้งการทดลองที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับการเรียน การสอนแต่ละวิชา และแต่ละชั้นเรียน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 10) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรคือการที่พยายามวางโครงการ ที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือการพัฒนาหลักสูตรและการสอนคือระบบโครงสร้างของการจัด โปรแกรมการสอน การกำหนดจุดมุ่งหมายเนื้อหา สาระ การปรับปรุงตำรา แบบเรียน คู่มือครู และสื่อการเรียนต่าง ๆ การวัดและประเมินผล การใช้หลักสูตร การปรับปรุงแก้ไข และการให้การอบรมครูผู้ใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนรวมทั้งการบริหารและบริการหลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2532 : 30) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมายอยู่ 2 ลักษณะ คือ (1) การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ขึ้น และ (2) การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐาน

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 159) กล่าวว่า บางครั้งเราจะพบว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนของการตัดสินใจเลือกหาทางเลือกทางการเรียนการสอนที่เหมาะสมหรือเป็นที่รวบรวมของทางเลือกที่เหมาะสมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จนเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติได้ และถ้าหากหลักสูตรมุ่งที่จะกำหนดสำหรับผู้เรียนหลายกลุ่มหลายประเภทโดยใช้วิธีการต่าง ๆ และในโอกาสต่าง ๆ กันแล้ว นักพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงภูมิหลังขององค์ประกอบต่าง ๆ

อย่างละเอียด และรอบคอบ ก่อนจะตัดสินใจเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง และเมื่อตัดสินใจเลือกแล้วก็ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ เป็นวัฏจักร

หลักการพัฒนาหลักสูตร

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาในเรื่องของความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบระเบียบ และเพื่อให้งานการพัฒนาหลักสูตรดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายของการพัฒนาอย่างแท้จริง เราต้องคำนึงถึงหลักในการพัฒนาหลักสูตรดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีผู้นำที่เชี่ยวชาญและมีความสามารถในงานพัฒนาหลักสูตรเป็นอย่างดี
2. การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการประสานงานอย่างดีจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกระดับ
3. การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีการดำเนินงานเป็นระเบียบแบบแผนต่อเนื่องกันไปเริ่มตั้งแต่การวางจุดมุ่งหมายในการพัฒนาหลักสูตรนั้นจนถึงการประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรในการดำเนินงานจะต้องคำนึงถึงจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงว่า การพัฒนาหลักสูตรจะเริ่มที่จุดใด จะเป็นการพัฒนาส่วนย่อยหรือการพัฒนาทั้งระบบ และจะดำเนินการอย่างไร ในขั้นต่อไปสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดหลักสูตร ครูผู้สอน และดำเนินการอย่างมีระเบียบแบบแผนที่ละขั้นตอน
4. การพัฒนาหลักสูตรจะต้องรวมถึงผลงานต่าง ๆ ทางด้านหลักสูตรที่ได้สร้างขึ้นมาใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารหลักสูตร เนื้อหาวิชา การทำการทดสอบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ หรือการจัดการเรียนการสอน
5. การพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการฝึกอบรมครูประจำการ ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ ความคิดใหม่ แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่
6. การพัฒนาหลักสูตรจะต้องคำนึงประโยชน์ในด้านการพัฒนาจิตใจและทัศนคติของผู้เรียนด้วย

การพัฒนาหลักสูตรในระดับต่าง ๆ

ในการพัฒนาหลักสูตรสามารถพัฒนาได้ในหลายระดับ ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ๆว่าจะพัฒนาในส่วนใด เช่นจะพัฒนาหลักสูตรในภาพรวม หรือจะ

พัฒนาหลักสูตรเฉพาะรายวิชา หรือจะพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตร เราสามารถแบ่งการพัฒนาหลักสูตรออกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้คือ

1. หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท
2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น
3. หลักสูตรระดับห้องเรียน

1. หลักสูตรระดับชาติ เป็นหลักสูตรแกนหรือหลักสูตรแม่บทในระดับการศึกษาต่าง ๆ เช่น หลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษา หลักสูตรอาชีวศึกษา หลักสูตรการฝึกหัดครูเป็นต้น เป็นหลักสูตรที่เขียนไว้อย่างกว้าง ๆ และบรรจุสาระที่จำเป็นที่ทุกคนในประเทศในระดับนั้นต้องเรียนรู้เหมือนกัน เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายของการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

1.1 ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ประสานงานในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรทุกระดับในการควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ นับแต่การจัดทำหรือจัดปรับปรุงหลักสูตร ทำเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น คู่มือครู แผนการสอนหนังสือ เรียนหนังสืออ่านประกอบ เป็นต้น

1.2 สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีหน้าที่พัฒนาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา ส่วนระดับประถมศึกษานั้นจัดทำเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นการนำหลักสูตรระดับชาติมาพัฒนาปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ตามลักษณะทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและลักษณะพิเศษของท้องถิ่น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การจัดหลักสูตรวิชาชีพเลือกในระดับชาติที่ได้กล่าวไว้อย่างกว้าง ๆ ก็นำมาพัฒนาให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่ตั้งของโรงเรียนเช่น โรงเรียนทางชายฝั่งทะเลของประเทศ โรงเรียนแถบบริเวณภาคเหนือ หรือโรงเรียนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิชาชีพเลือกในระดับเดียวกันอาจแตกต่างกันไป เพื่อเกิดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง ผู้ที่มีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นซึ่งได้แก่เขตการศึกษาต่าง ๆ หน่วยงานนิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน หรือสถานประกอบการในท้องถิ่นควรร่วมมือร่วมใจกันพิจารณาจัดทำหลักสูตรให้แก่โรงเรียนในท้องถิ่นของตน

3. หลักสูตรระดับห้องเรียน การพัฒนาหลักสูตรระดับห้องเรียนเป็นการนำหลักสูตรมาพัฒนาสู่การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ บุคคลที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรระดับนี้คือ ครูผู้สอน โดยการสนับสนุนของ

ผู้บริหารสถานศึกษาเพราะฉะนั้นการพัฒนาหลักสูตรระดับห้องเรียนก็คือ การพัฒนาการสอนของครู ซึ่งเป็นระดับของการพัฒนาหลักสูตรที่สำคัญที่จะทำให้หลักสูตรระดับท้องถิ่นและหลักสูตรระดับชาติบรรลุจุดหมาย

ผลที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่มีกระบวนการและขั้นตอนที่ซับซ้อน และเป็นงานที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางการจัดหลักสูตร นักวิชาการ นักพัฒนาหลักสูตร ให้มาทำงานร่วมกันกับบุคคลหลายฝ่าย และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายด้วยดีการพัฒนาหลักสูตรจึงจะประสบความสำเร็จ เมื่อการพัฒนาหลักสูตรสำเร็จลุล่วงตามจุดหมายแห่งการพัฒนาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. เป็นการพัฒนาศึกษาของชาติให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ เพื่อให้การศึกษาของชาติ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความจริงของสังคมและของโลก
2. เป็นการพัฒนาระบบการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และของโลก
3. เพื่อให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับนั้น
4. เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักที่ตั้งไว้คือ มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ดังต่อไปนี้
 - 4.1 มีความสามารถเกี่ยวกับทักษะในด้านต่าง ๆ
 - 4.2 มีความรู้เพียงพอที่จะศึกษาในระดับสูงขึ้นไปได้
 - 4.3 ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม
 - 4.4 มีจิตใจและร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์
 - 4.5 มีความเข้าใจและรักษาความงามตามธรรมชาติ
 - 4.6 มีวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงาม
 - 4.7 มีความสนใจและเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ
 - 4.8 มีความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม
 - 4.9 มีความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิต และในสังคมได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น ทั้งเนื้อหาสาระ ตำราเรียน คู่มือครู สื่อการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับความ

จำเป็น หรือความต้องการของท้องถิ่นยิ่งขึ้น อีกทั้งการใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

11. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร จัดทำหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารจัดการ และการใช้หลักสูตร เป็นกระบวนการนำหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับบริหารจัดการหลักสูตรที่มีคุณภาพ และได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากบุคคลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาและจัดทำหลักสูตรแบ่งเป็นสองฝ่ายคือ บุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร นักเรียน บุคลากรภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ นักวิชาการศึกษานิเทศน์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตรวิจัยและประเมินผล ตัวแทนประชาชนในสังคม ผู้ประสบความสำเร็จในแต่ละสาขาอาชีพ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 63) กล่าวถึงบทบาทของครูในการพัฒนาหลักสูตรว่าครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ และสามารถทำได้ทันที ซึ่งบทบาทดังกล่าวได้แก่บทบาทในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนสามารถปรับหรือเพิ่มกิจกรรมการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2540 : 6) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน เขตการศึกษา และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และเอกชน ผู้รู้ในท้องถิ่น (ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

กรมวิชาการ (2544 : 38 - 48) ได้รายงานถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปใช้ในสถานศึกษา มีดังนี้คือ

1. ผู้บริหารโรงเรียน บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานก็คือจัดให้มีแผนการพัฒนาศึกษาเพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตร โดยร่วมประสานกับบุคลากรทุกฝ่าย สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาได้รับความรู้ และสามารถจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้จัดให้มีการนิเทศภายใน กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตร

อย่างมีระบบ ให้มีการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาสาระของหลักสูตรสถานศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

2. ครู บทบาทหน้าที่ของครูตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง แสดงออกอย่างอิสระ และมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศดึงดูดความสนใจ ทำทหายอยากให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา บ้าน และชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะอันพึงประสงค์ จัดทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้และจัดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริงโดยประเมินจากการปฏิบัติ การสังเกต การสัมภาษณ์ จากเพิ่มสะสมงาน

3. ผู้เรียน บทบาทหน้าที่ของผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานก็คือมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครองและครูวางแผนการเรียนรู้ของตนเองให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองมีความรับผิดชอบใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ บริหารจัดการเรียนรู้ของตัวเองให้มีคุณภาพ ปฏิบัติตนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รู้วิธีแสวงหาการเรียนรู้ ความสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองมา การประเมินและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องรักษาสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อนช่วยเหลือเอื้อเอื้อเพื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

4. ผู้ปกครอง บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกับครูและผู้เรียน มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระของหลักสูตรและกำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนุญสถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ จัดสภาพภายในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ อบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ให้ความรัก ความอบอุ่นส่งเสริมเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็นร่วมมือกับครูและผู้เกี่ยวข้องประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียนปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี นำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

5. ประชาชน บทบาทหน้าที่ของประชาชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือมีส่วนร่วมกำหนดสาระของหลักสูตรและแผนพัฒนาการศึกษา หรือธรรมนูญการศึกษา สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อการศึกษา ตามความเหมาะสมและจำเป็นมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้มีส่วนร่วมในการประเมิน ผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง

6. ชุมชน บทบาทหน้าที่ของชุมชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานคือมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนูญสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนด สาระตามหลักสูตรของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความต้องการของสังคมและชุมชนเป็นศูนย์ การเรียนรู้เครือข่ายการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล การจัดการศึกษาของสถานศึกษา เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

7. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ก็คือ การกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษาให้ความ เห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะทำงานอนุกรรมการ ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาแต่งตั้ง สนับสนุนส่งเสริมให้การบริหารด้านวิชาการของสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลป ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจน ประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชน และมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

8. คณะอนุกรรมการระดับกลุ่มวิชา มีจำนวนเก้าคณะเรียกชื่อคณะอนุกรรมการ ตามชื่อกลุ่มวิชาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ กลุ่มวิชาภาษาไทย กลุ่มวิชาสังคม วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม กลุ่มวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ กลุ่มวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มวิชาทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ กลุ่มวิชาการงานและ อาชีพกลุ่มภาษาต่างประเทศ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอยู่ภายใต้คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแต่งตั้ง โดยผู้บริหารสถานศึกษาคณะอนุกรรมการแต่ละ คณะประกอบด้วยหัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา เป็นประธานอนุกรรมการครู-อาจารย์ทุกคน ในหมวดวิชาเป็นอนุกรรมการรองหัวหน้าหมวดวิชา

คณะอนุกรรมการระดับกลุ่มวิชาที่มีหน้าที่ดังต่อไปนี้ กำหนดสัดส่วนสาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของกลุ่มรายวิชาในสาระการเรียนรู้ และเลือกเสรีตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงความสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสมและให้การสอนนำไปสู่การเรียนรู้มากที่สุด พัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด กำหนดแนวทางพัฒนาเครื่องมือและกำกับติดตามการดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานกลุ่มการเรียนรู้กลุ่มวิชาที่กำหนด วิเคราะห์พัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคล และรายกลุ่มดำเนินการวิจัยการศึกษาในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน รวบรวมข้อมูลเพื่อการปรับปรุงและการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนตรวจสอบและประเมินการบริหารหลักสูตรรายวิชาและกลุ่มรายวิชาในภาคเรียนที่ผ่านมา และวางแผนพัฒนาการบริหารหลักสูตรในภาคเรียนต่อไปรายงานผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู- อาจารย์และผลการบริหารหลักสูตรของกลุ่มวิชาโดยเน้นผลที่เกิดกับผู้เรียนต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรคือบุคคลที่มีส่วนได้เสียกับการศึกษาทุกฝ่ายทั้งภายในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียน ซึ่งแต่ละฝ่ายก็มีบทบาทในการพัฒนาหรือจัดทำแตกต่างกัน

12. หลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษา เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : บทนำ) ได้อธิบายว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบอาชีพหรือศึกษา

ต่อตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล หลักสูตรแกนกลางของประเทศเป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน

สถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ดังนั้นในการจัดหลักสูตรสถานศึกษาไว้ก่อนข้างละเอียดเพื่อให้สถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจและมั่นใจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาคือสถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงานและสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสองประการ ซึ่งจุดมุ่งหมายทั้งสองประการนี้ให้แนวทางที่สำคัญและสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรภายในบริบทและแนวทางนั้น ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสุขและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้เปรียบเสมือนเป็นวิธีสร้างกำลังใจ และเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุด สำหรับผู้เรียนทุกคน ควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ให้ผู้เรียนและพัฒนาความมั่นใจ ให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

2. หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้าน จิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และโดยเฉพาะหลักการในการจำแนก ระหว่างถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของคนความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรม และความอิสระของผู้เรียนและช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนา ความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งใน ระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลกหลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล และเป็นอิสระ และเข้าใจในความรับผิดชอบกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรจะต้องสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจและเปลี่ยนไป

ตามธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการสอนและประเมินกระบวนการสอนของตน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ถ้าหลักสูตรมีการปรับปรุง ให้เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 116) ได้รายงานว่สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้จึงต้องมีหลักสูตรเป็นของตนเองคือหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐาน และรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่ครูผู้สอนต้องยึดหลักการที่ว่า การเรียนรู้ นำสู่การใช้ประโยชน์ได้จริง หาใช่เรียนรู้เพื่อจัดทำข้อสอบเมื่อเรามุ่งสู่ขั้นการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงของผู้เรียนแต่ละคน ผู้สอนก็ต้องย้อนกลับมาดูเรื่องราวที่นำมาสอนว่าเหมาะสมกับความต้องการของ ผู้เรียน ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนมากน้อยเพียงใดซึ่งตรงนี้เรียกว่าหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเราเรียกว่าหลักสูตรท้องถิ่นและใน พ.ศ. นี้เรียกว่าหลักสูตรสถานศึกษา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตรสถานศึกษา คือ หลักสูตรการศึกษาที่คณะกรรมการชุมชน ร่วมกันจัดทำขึ้นให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางเพื่อให้ได้มาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นหลักสูตรที่พัฒนาจัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินในการเรียนรู้ โดยมุ่งให้เด็กเป็นคนดี เก่ง และดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

13. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2545 : 30) เสนอแนะเป็นแนวทางในการจัดทำ ดังนี้

กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
3. การจัดทำสาระของหลักสูตร

4. การออกแบบการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดและประเมินผล และเอกสารหลักฐานการศึกษา
7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน
8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์ เพื่อมองอนาคตว่า โลกและสังคมรอบ ๆ จะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร และสถานศึกษาจะต้องปรับตัว ปรับหลักสูตรอย่างไรจึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะกับยุคสมัย ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ ซึ่งทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกันกับคณะกรรมการสถานศึกษาแสดงความประสงค์อันสูงส่ง หรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียนที่มีพันธกิจ หรือภาระหน้าที่ ร่วมกันในการกำหนดงานหลักที่สำคัญ ๆ ของสถานศึกษาพร้อมด้วยเป้าหมาย แผนปฏิบัติการ และติดตามผล ตลอดจนจัดทำรายงานแจ้งสาธารณชน และส่งผลย้อนกลับให้สถานศึกษา เพื่อการปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามหลักสูตรของสถานศึกษา และจุดหมายของหลักสูตรของการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติที่กำหนดไว้

2. การจัดโครงสร้างสถานศึกษา

จากวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ สถานศึกษาจะต้องจัดทำโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งกำหนดสาระการเรียนรู้ และเวลาเรียนไว้อย่างชัดเจน เพื่อสถานศึกษาจะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร

3.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาจัดการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาค ที่ระบุนถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียนและคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังการเรียนรู้ในแต่ละปี หรือภาคนั้น

การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของสาระการเรียนรู้ให้สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด

ความสนใจ และสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

3.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาคที่กำหนดไว้ในข้อ 3.1 และให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น และชุมชน

3.3 กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต สำหรับสาระการเรียนรู้รายปี หรือรายภาค

3.4 จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำเอาผลการเรียนที่คาดหวังรายปี หรือรายภาคสาระการเรียนรู้รายปี หรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิตที่กำหนด ตามข้อ 1) 2) 3) มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อรายวิชา จำนวนเวลา หรือจำนวนหน่วยกิต ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ

3.5 จัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระรายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้และ ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้วผู้เรียนสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของทุกวิชา

3.6 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชา รายปี หรือรายภาค แต่ละหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำ กำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน

4. การออกแบบการเรียนรู้

4.1 การจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มี กระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม

4.2 สื่อการเรียนรู้ การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และ

ใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชนสังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทรวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชุมชน และแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียน และผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบ สารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ เข้าใจง่ายและรวดเร็ว รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง สึกซึ่งและต่อเนื่องตลอดเวลา

4.3 การวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอน ใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้ง ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจะต้องจัดทำเกณฑ์ และ แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาเพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาดังกล่าวต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการวัดและประเมินผล ทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับ คุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา

5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นการจัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของ ตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัด ให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่ เลือกด้วยตนเอง ตามความถนัด และตามความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และ สังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่สนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย

6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดและประเมินผลและเอกสารหลักฐานการศึกษา

เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งใช้เวลาประมาณ 12 ปี ผู้เรียนสามารถจบการศึกษาได้ 2 ช่วง คือจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถือว่าจบการศึกษาภาคบังคับ และจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่าจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนผ่านการศึกษาแต่ละช่วงชั้น ตามเกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1,2 และ3ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (จบการศึกษาภาคบังคับ)

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับผลการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

เอกสารหลักฐานการศึกษา

สถานศึกษาต้องพิจารณาจัดทำเอกสารการประเมินผลการเรียนเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการเรียนตามที่เห็นสมควร เช่น เอกสารแสดงผลการเรียนรู้ ของผู้เรียน แบบบันทึกผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ และแบบแสดงผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

7. พัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน

ในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามจุดหมายของหลักสูตร สถานศึกษาควรพิจารณาระบบการส่งเสริม สนับสนุนต่าง ๆ ที่จะเอื้อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ ในเรื่องต่อไปนี้คือ

- 7.1 การพัฒนากระบวนการแนะแนว
- 7.2 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และห้องสมุด
- 7.3 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ
- 7.4 เครือข่ายวิชาการ

8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น สถานศึกษาจะมีรายละเอียดที่ครอบคลุม ภาระงานการจัดการศึกษาทุกด้าน ในขั้นนี้จึงเป็นการวิเคราะห์และเรียบเรียง เพื่อให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่สมบูรณ์

ในการกำหนดหลักสูตรสถานศึกษาควรคำนึงว่าสิ่งที่ปรากฏในหลักสูตรเป็นสิ่งที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการตั้งแต่ต้นคือการกำหนดวิสัยทัศน์จนกระทั่งนำหลักสูตรสู่ห้องเรียน คือการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการบริหารจัดการหลักสูตรให้ประสบความสำเร็จ ใช้ศักยภาพทั้งของสถานศึกษาและชุมชนเต็มที่ เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ประการสำคัญ หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องบอกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและบุคคลในชุมชนทราบอย่างชัดเจนว่า จะจัดการศึกษาอย่างไรในสถานศึกษานั้น เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาอาจมีหลายเล่ม ซึ่งในเล่มแรกควรเป็นเล่มที่กำหนดภาพรวมและมีเล่มอื่น ๆ ตามความเหมาะสมซึ่งอาจแยกเล่มตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

การเรียบเรียง เป็นหลักสูตรสถานศึกษา ควรประกอบด้วย ส่วนสำคัญ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. โครงสร้างหลักสูตร
4. รายวิชา ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
5. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. การจัดการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้
7. การวัดและประเมินผล
8. การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา
9. อื่น ๆ

ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจกำหนดหัวข้อเพิ่ม หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม

สำหรับเอกสารที่แยกเล่มตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ สถานศึกษาสามารถกำหนดได้ตามความจำเป็น และความต้องการ ซึ่งอาจประกอบด้วย วัสดุทัศนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบช่วงชั้น โครงสร้างหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี หรือรายภาค รายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติม หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ สื่อ และแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

ในการจัดหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการภายในกลุ่มสาระและระหว่างกลุ่มสาระ สถานศึกษาอาจจัดแยกเล่มต่างหาก โดยกำหนดรูปแบบได้ตามความเหมาะสม

เมื่อสถานศึกษาจัดทำร่างหลักสูตรสถานศึกษาตามหัวข้อดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว สถานศึกษาจะต้องตรวจสอบแต่ละหัวข้อเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 รวมทั้ง สอดคล้องและเหมาะสมกับ บริบท/ สภาพของสถานศึกษา จากนั้นนำร่างหลักสูตรดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความเห็นชอบ

โดยสรุปจากที่กล่าวมาข้างต้น ในแนวทางการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษารวมวิชาการได้กำหนดแนวทางไว้เป็นขั้นตอน การจัดทำต้องอาศัยทักษะ ความรู้ และความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ในการดำเนินการให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดทำ จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับองค์กรในชุมชน ชุมชน บุคคลหลายฝ่าย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู จะต้องเตรียมการในการจัดการเป็นอย่างดี จึงจะได้หลักสูตรสถานศึกษามีคุณภาพ

14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

กรมวิชาการ (2535 : 30) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาลักษณะการจัดทำรายวิชาที่มีลักษณะสอดคล้อง กับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ผู้รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษา เห็นด้วยกับจุดเน้นของหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นแต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในด้านต่าง ๆ โรงเรียนมัธยมศึกษา มีการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรในลักษณะที่ใกล้เคียงเรียงตามลำดับ คือ ศึกษาความต้องการและความจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จัดตั้งคณะทำงานประกอบด้วยบุคลากรในท้องถิ่น และโรงเรียน พิจารณาและขอร่างหลักสูตร เสนอผู้เกี่ยวข้องทางจังหวัดและเขต พิจารณาจัดปรับ แก้ไข จัดพิมพ์ เสนอเขตและกรมวิชาการเพื่ออนุมัติสำหรับการเรียนการสอนรายวิชาท้องถิ่นพบว่า ครูผู้สอน

รายวิชาท้องถิ่นใช้วิธีสอนหลายวิธีได้แก่ การใช้สื่อการเรียนการสอนที่เป็นของจริง และรูปภาพ ประกอบการสอน สาทิต การใช้เครื่องมือให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ เป็นต้น สำหรับวิธีการวัดผล พบว่ามีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ทดสอบภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การสังเกตการ ปฏิบัติงานและพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน สำหรับการประเมินการเรียน พบว่านักเรียน มากกว่าร้อยละ 50 มีความรู้ในระดับปานกลางและนักเรียนมากกว่าร้อยละ 80 รู้สึกชอบเมื่อได้ เรียนรู้ในรายวิชาท้องถิ่น เพราะมีความรู้และประสบการณ์ตรงในการทำงาน สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนมีรายได้ ขณะเรียนสามารถช่วยงาน ผู้ปกครองได้ และหากไม่ประกอบอาชีพก็สามารถช่วยศึกษาต่อได้ สำหรับปัญหาที่โรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาที่ไม่จัดทำรายวิชาท้องถิ่น คือโรงเรียนไม่มีความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ โรงเรียนไม่ได้รับการนิเทศเรื่องการจัดทำรายวิชาท้องถิ่น จึงทำให้ไม่ทราบ แนวทางในการจัดทำ ครูมีภาระในการสอนมาก จึงไม่มีเวลาในการทำ นอกจากนี้ยังมีปัญหา เกี่ยวกับการ ที่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญข้อมูลท้องถิ่น นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของรายวิชาท้องถิ่นและ ไม่มีสถานประกอบการที่น่าพอใจ (คำดี จันทะเกษ. 2546 : 63 ; อ้างอิงมาจาก กรมวิชาการ. 2535 : 30)

อิทธิศักดิ์ จุฬศักดิ์สกุล (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการวางแผนการ จัดการเรียนการสอนของครู ตามมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ในโรงเรียนศูนย์ปฏิรูปการเรียนรู้ เขตพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 2 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ซึ่งการวิจัย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขในการวางแผน การเรียนการสอนของครู ตามมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ.2541 ในมาตรฐานที่ 1 คือการวางแผน การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของนักเรียน และท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

1. สภาพการวางแผน การจัดการเรียนการสอนของครูมีการปฏิบัติโดย ภาพรวม อยู่ในระดับ “ ปานกลาง ” และรายด้านพบว่าอยู่ในระดับ “ มาก “ เรียงความสำคัญ 3 ลำดับแรก คือ การวางแผนที่สอดคล้องกับหลักสูตรการปรับปรุงแผนการสอนให้เหมาะสมกับ สภาพการณ์ และการวางแผนการสอน โดยการวิเคราะห์หลักสูตร

2. ปัญหาการวางแผน การจัดการเรียนการสอนของครู โดยภาพรวม และ รายด้านอยู่ในระดับ “ ปาน กลาง “ เรียงความสำคัญ 3 ลำดับแรก คือ การวางแผนโดยการ วิเคราะห์หลักสูตร การปรับปรุงแผนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และการวางแผน การสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร

3. ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขเกี่ยวกับสภาพ และปัญหาการวางแผน การจัดการเรียน การสอนของครู เรียงตามลำดับความสำคัญ 3 ลำดับแรก คือ ควรพัฒนา ผู้บริหาร ครู ให้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอน และการพัฒนาแผน การสอน และควรจัดหาเอกสารหลักสูตร คู่มือครู แนวการสอน และเอกสารประกอบการ จัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้เพียงพอ

บุญเข้ม คูป้อง (2540 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงาน ความ สัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเลย ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และกรรมการศึกษามีความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียน กรรมการศึกษา เห็นว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “น้อย” ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานความ สัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน คณะกรรมการศึกษา เห็นว่ามี ปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับน้อย ทั้งโดยภาพรวม และรายด้าน เว้นแต่ ด้านการให้บริการ ชุมชน และด้านการให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน กรรมการศึกษาเห็นว่ามีปัญหา และ อุปสรรคอยู่ในระดับ มาก เปรียบเทียบ ความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติงานและปัญหาอุปสรรค อยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และปัญหาอุปสรรค

ในการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน และกรรมการศึกษามีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

मुख วิสัย (2544 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ทั้ง 9 ด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพหรือการงานและอาชีพ และกรรมการสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานสายประชาชนมีคะแนนความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการจัดทำคำอธิบายรายวิชา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนอีก 8 ด้านที่เหลือ ไม่มีความแตกต่างกัน

2. สภาพของปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ทั้ง 4 ด้าน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสายประชาชน มี

ความคิดเห็นต่อปัญหาในการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น ด้านบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้านงบประมาณ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ส่วนด้านวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์และอาคารสถานที่ และด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนะมากที่สุดในแต่ละด้าน ดังนี้

3.1 ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้เข้าร่วมอบรมสัมมนา พัฒนาตนเองอยู่เสมอ

3.2 ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้นำวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้

3.3 ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดอบรม สัมมนาบุคลากรในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น

3.4 ควรอบรมสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิชา จันทรวัฒน์ (2546 : บทคัดย่อ) การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ในประเด็น การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร รายวิชาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ และส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ครูโรงเรียนประถมศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน โดยกำหนดวิสัยทัศน์จากผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและภารกิจสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษา

2. ครูโรงเรียนประถมศึกษาได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามปัญหาของนักเรียนและความต้องการของชุมชน

3. ครูโรงเรียนประถมศึกษาได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสอดคล้องวิสัยทัศน์และกลุ่มสาระเหมาะสมกับมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. รายวิชาที่ครูโรงเรียนประถมศึกษาได้กำหนดตอบสนองต่อการเรียนรู้ช่วงชั้น โดยสอดคล้องกับรายวิชาที่โรงเรียนได้พัฒนาขึ้นและมีความชัดเจนสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติมาก

5. ครู โรงเรียนประถมศึกษา ได้จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมุ่งปลูกฝังและสร้างกิจสำนึกของการทำประโยชน์ต่อสังคมตอบสนองความต้องการและเหมาะสมกับวุฒิภาวะเด็ก

6. ครู โรงเรียนประถมศึกษา ได้จัดการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน โดยสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนการสอน และมีการสอนแบบบูรณาการในระดับน้อย

7. ครู โรงเรียนประถมศึกษา วัดและประเมินผลตามสภาพจริงของผู้เรียน โดยที่รูปแบบวิธีการ และเกณฑ์ในการประเมินสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ข้อเสนอแนะ ควรมีการอบรม สัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้มากกว่าเดิม และผู้บริหารควรให้ความสนใจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและใส่ใจกับการจัดการเรียนการสอนของบุคลากรในโรงเรียนให้มากขึ้น

สุพิศม์ สมศรี (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก ทุกด้าน และมีข้อสังเกตว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การกำหนดจุดประสงค์ การเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติสุดท้ายคือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา

2. ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เกือบทุกด้านมีปัญหา มาก ยกเว้นด้านการจัดการ ที่มีปัญหาอยู่ในระดับ น้อย มีข้อสังเกตว่า ด้านที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรก คือ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุดท้าย คือ ด้านการจัดการ

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนะมากที่สุดในแต่ละด้าน ดังนี้

3.1 ควรส่งเสริมให้บุคลากร เข้าร่วมสัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

3.2 ควรส่งเสริมให้นำ วัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นทรัพยากรท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

3.3 ควรลดขั้นตอนการใช้จ่ายเงินงบประมาณ

3.4 ควรมีการจัดสัมมนาให้ความรู้แก่ครู เกี่ยวกับการใช้ และพัฒนา
หลักสูตร

ศรายุทธ นาคด้อย (2539 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา
และแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารงานวิชาการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” ทั้งใน
รายด้าน และรวมทุกด้าน โดยปฏิบัติอยู่ในระดับสูงสุดคือ ด้านงานการเรียน การสอน และ
ปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำสุด คือด้านงานนิเทศการศึกษา มีปัญหาการบริหาร งานวิชาการอยู่ในระดับ
“ปานกลาง” ทั้งโดยรายด้าน และรวมทุกด้าน โดยมีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุดคือด้านวัสดุ
อุปกรณ์ และมีปัญหาอยู่ในระดับต่ำสุดคือด้านวิธีการจัดการ

2. ปัญหาการบริหารงานวิชาการ ด้านวิธีการจัดการ มีความสัมพันธ์กับ
สภาพการปฏิบัติงานวิชาการในทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 แทบทุกด้านยกเว้น
งานห้องสมุด

3. ระดับความสำคัญของแนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการ 3
อันดับแรก คือ พัฒนากุศลกรให้มีคุณภาพ อย่างต่อเนื่อง สร้างจิตสำนึกกุศลกรให้ทุ่มเท
ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน และวางแผนการบริหารงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ

เวกวรรณ น้่าสันเทียะ (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัย การศึกษาการจัดการศึกษา
เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดชัยภูมิ : กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว ได้เสนอแนะแนวทาง หน่วยงานที่รับผิดชอบและ
โรงเรียนควรดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. พัฒนากุศลกรให้มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ท้องถิ่น มีความสามารถ
ในการถ่ายทอดและมีความตระหนัก ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. จัดการเรียน การสอนในเชิงรุก
3. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ให้เพียงพอ และแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ
4. จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. สร้างขวัญและกำลังใจให้กับกุศลกร
6. จัดตั้งองค์กรระดับชาติ
7. ลดขั้นตอนด้านงบประมาณ
8. กระจายอำนาจสู่ชุมชน

9. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และจากส่วนกลาง

สุทวิช ชาญพิทยา (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
ในโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปฏิบัติการทางการศึกษาที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยดังนี้

1. โรงเรียนประถมศึกษา ได้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทุกโรงเรียน โดยมีการ
ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และปรับปรุงและจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ทำให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่นหลักสูตรที่โรงเรียนได้พัฒนาขึ้นมากคือกลุ่มวิชาการ
งานและพื้นฐานอาชีพ

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้ดำเนินการ 6 ขั้นตอน โดยให้ความสำคัญ
สำคัญตามลำดับดังนี้ (1) การประเมินผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนา (2) การจัดทำคำอธิบาย
รายวิชาและเนื้อหา (3) การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ของการเรียนรู้ (4) การจัดทำ
แผนการสอนคู่มือครูและสื่อ (5) การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน และ (6) การกำหนดความ
ต้องการจำเป็นของท้องถิ่น

2. ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เรียงตาม
ลำดับคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และอาคารสถานที่ ด้านบุคลากรและผู้ที่
เกี่ยวข้องและด้านการจัดการ

3. ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีความต้องการในระดับ
“มาก” เรียงตามลำดับคือด้านบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์และอาคาร
สถานที่ ด้านการจัดการ และด้านงบประมาณ

งานวิจัยต่างประเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อเมนูและเทคา (วิภา จันทรวัดน์. 2546 :49 ; อ้างอิงมาจาก Amenu and Tekaa.

1626 – A) ได้วิจัยทัศนะของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชาวอินเดียน
แคนาดา พบว่า โครงการทางด้านการศึกษามีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จในชุมชนที่
ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน
จะมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ และเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง
ในการจัดการศึกษาจะทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จได้ งานวิจัยของอเมนูและเทคาเน้นที่
การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา ทั้งนี้ครูใหญ่หรือผู้บริหารจะ
ต้องมีบทบาทในการช่วยส่งเสริม

อับเดลและฮาดี (วิภา จันทรวัดน์. 2546 : 49 ; อ้างอิงมาจาก Abdel and Hady. 1990 : 3276) ได้หารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาในประเทศอียิปต์ ซึ่งให้ข้อคิดว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย และเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงคุณภาพรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนรายงานเรื่องนี้ประกอบด้วยทัศนคติของผู้ปกครองและผู้บริหาร ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ปกครองและผู้บริหาร ความห่วงใยของผู้ปกครอง แรงจูงใจของผู้ปกครองส่วนของการบริหารที่ผู้ปกครองจะต้องเข้าร่วม

สรุปผลการศึกษการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เข้าใจเรื่องของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ และตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น โดยข้าราชการครู โรงเรียนประถมศึกษา ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทที่สำคัญในการจัดทำและส่งเสริม การดำเนินงานยังไม่เป็นรูปธรรมมากนัก ตามกระบวนการจัดทำหลักสูตร โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้เสียกับการจัดการศึกษาเป็นแหล่งสำคัญ ที่จะต้องเป็นผู้ประสานในการนำปัญหาในแต่ละท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ มาจัดทำหลักสูตรเพื่อแก้ปัญหาชุมชน อันจะนำมาให้เกิดความร่วมมือจากชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อจะส่งผลประโยชน์ต่อชุมชน โดยตรง ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องอยู่เสมอ จึงจะทำให้การจัดการศึกษาที่ใช้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำเร็จและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนอกจากนี้ปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของผู้บริหาร ครู มีประสบการณ์ และปฏิบัติงานแตกต่างกันมีปัญหการจัดทำหลักสูตรแตกต่างกัน จากศึกษาเอกสาร ตำราและผลงานวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้มีแนวคิดที่จะนำมาเป็นแนวคิดในการวิจัย โดยได้ศึกษาจากเครื่องมือของผู้วิจัยที่ได้วิจัยมาแล้ว มาประกอบกับการปฏิบัติจริงในสถานศึกษา และชุมชน อีกทั้งข้อเสนอแนะของหน่วยงาน ผู้ตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัยให้ครอบคลุมเรื่องสภาพและปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1, 2 ในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้เห็นสภาพส่วนที่จะต้องนำมาวิเคราะห์ ปรับปรุงแก้ไข ให้การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1,2 มีความสมบูรณ์ได้มาตรฐานตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ และมาตรฐานช่วงชั้น